

PÄÄTÄNSÄ PITEMPI

Sakari Mecklin

On täysin varmaa, että jokaisesta suomalaisesta suvusta löytyy henkilöitä, jotka omana aikanaan ja omassa ympäristössään ovat aivan kuin nousseet muiden yläpuolelle, "päättään pitemmiksi". Tällaiset henkilöt olivat usein opillisesti sivistyneitä, virkamiehiä ja pappeja, monet kuitenkin aivan tavallista rahvasta. Heissä vain oli "sitä jotakin". Jaakko Ilkka, Kauhavan ruma vallesmanni, Paavo Ruotsalainen, Kuikka Koponen, Larin Paraske, monet herastuomarit, lautamiehet, kirkonrakentajat ja sepät, voidaan lukea tähän "kastiin". He nauttivat ympäristönsä luottamusta ja kunnioitusta, mutta heitä saatettiin myös pelätä ja vihata, vaikka olisivatkin olleet "päättään pitempiä".

Uskon, että meidänkin suvustamme tullaan tällaisia henkilöitä löytämään, kunhan muistitietoa aletaan nivoa yhteen ja saadaan muodostettua menneiden sukupolvien ihmisistä eläviä elämäkertoja. Tietoahan heistä on olemassa, mutta se on useinkin meiltä piilossa. Sen löytäminen ja esille tuominen vaatii paljon kekseliäisyyttä, peräänantamattomuutta, haastatteluja ja arkistojen penkomista.

Meidän sukuunme kuuluu aikanaan hyvinkin tunnettu mies, joka kuoli pari vuotta ennen itsenäisyytemme alkua. Hänestä kirjoittaminen oli toisaalta helppoa, toisaalta lähes mahdotonta. Hänestä on kirjoitettu kaksikin elämäkertaa, mutta eräiltä osin ne ovat hyvin puutteellisia. Hänen osaltaan suku on sammunut, eikä muistitietoakaan ole enää saatavissa. Eivätkä aikaisemmatkaan kirjoittajat ole halunneet tai kyenneet valottamaan niitä puolia, joista olisin toivonut enemmän lähdetietoa. Siispä on tyydyttävä siihen, mitä "kirjoitettu on".

Kuka oli tuo mies?

Hän oli Leopold Henrik Stanislaus Mechelin, joka syntyi marraskuun 24. päivänä 1839 Haminan kadettikoulussa opettajana ja koulutuksen tarkastajana toimineen ja myöhemmin valtioneuvos Gustaf Johan Mechelinin ja Amanda Gustava Sagulinin perheeseen. Amandalle avioliitto oli toinen. Ensimmäisen hän oli solminut Lappeen tuomiokunnan tuomarin G. J. Costianderin kanssa. Tästä avioliitosta hänellä oli kaksi poikaa, Robert ja Torsten, joista tuli velipuolet Leolle. Jo tässä yhteydessä kerrottakoon, että velipuolten välit säilyivät erittäin hyvinä koko heidän elin aikansa. Ensimmäisen miehensä kuoltua Amanda asui poikineen Turussa ja antoi soitonopetusta. Lieneekö Gustaf Mechelin "löytänyt" hänet Turussa käydessään? Tuskinpa, koska Gustaf oli Amandan ensimmäisen puolison sisaren poika! Uusi avio liitto solmittiin 1837 ja Amanda poikineen muutti Haminaan. Leon lisäksi perheeseen syntyi vielä kolme tytärtä ja poika.

Kotia voitiin syystäkin pitää sivistyneenä. Isä Gustaf opetti kadettikoulussa luonnontieteitä, psykologiaa, maantietoa, historiaa ja suomen kielioppia, sekä ruotsia, suomea ja venäjää. Hän toimi myös kirjastonhoitajana. Gustaf oli jonkin verran perehtynyt lääkehoitoonkin ja oli myös musikaalinen. Rouva Amanda oli sukkelasanainen, uuttera ja varsin älykäs nainen, joka huolehti hyvin kodistaan, vaikka toimikin lisäksi kaikenlaisissa yleishyödyllisissä

yhdistyksissä. Hän oli kielitaitoinen ja myös hyvin musikaalinen osallistuen innokkaasti Haminan soitannollisiin rientoihin. Puhekielenä kotona käytettiin saksaa, sekä myös ruotsia. Amanda hallitsi lisäksi ranskaa ja isä Gustaf venäjää. Voidaankin todeta, että korkea sivistystaso sekä tieteen ja taiteen että kirjallisuuden arvostus olivat ominaisia tälle kodille. Suomen kieltä ei Leo kuitenkaan koskaan täysin oppinut, vaikka hän tätä puutetta vielä aikuisenakin yritti tarmokkaasti korjata.

Lapsuudesta tiedon puutetta

Leo Mechelinin lapsuudesta on hyvin vähän julkaistua tietoa. Toki lähteitä saattaa olla vielä tutkimattakin. Kesänsä perhe tavallisesti vietti Haminan lähellä sijaitsevan kauniin järven rannalla olleessa pienessä Malina nimisessä huvilassa, puiston siimeksessä. Lasten leikit lienevät olleet niitä sen ajan tavanomaisia. Kuitenkin valkoinen hevonen, jonka isä Gustaf oli saanut omalta isältään Jaakkimasta lahjaksi, oli lasten suuri lemmikki. Eikä syyttä, sillähän voitiin oikeasti ratsastaa.

Joinakin kesinä perhe teki matkoja eri puolille Suomea, jotta kotimaan eri osat tulisivat lapsille jotakuinkin tutuiksi. Kerrotaan, että 1845 olisi käyty Pöytyän pitäjän Yläneellä sijainneella Uudenkartanon maatilalla, jonka eräs isä Gustafin ystävä omisti. Tilalla oli tuolloin erinomaisesti hoidettu Suomen suurin omenistaan ja mansikoistaan tunnettu puutarha. Leon ollessa 12-vuotias, teki perhe matkan Itä-Suomeen, isän vanhalle kotiseudulle, Jaakkimaan, missä kruununnimismies Savander, joka oli isän lanko, omisti Rantalan maatilaa. Samalla matkalla oli käyty myös Saimaalla ja Imatralla. Nämä kesäiset matkat lienevät jättäneet Leon mieleen lähtemättömiä muistoja.

Leo Mechelinin lahjakkuus huomattiin jo hyvin varhain ja isä huolehti aivan erikoisesti hänen ohjauksestaan ja kasvatuksesta. Hän pani erityistä painoa työntekoon, järjestykseen ja tinkimättömään velvollisuudentuntoon. Tärkeänä pidettiin sitä, että sanoo sanottavansa selvästi, ei huolimattomasti eikä töykeästi. Eivätkä nämä opit koskaan kadonneetkaan Leon elämän monissa vaiheissa.

Lainaan tähän tekstin, jonka 10-vuotias Leo on kirjoittanut pienelle paperipalalle ja jonka ensimmäisen elämäkirjan kirjoittaja Th. Rein on oletettavasti saksasta kääntänyt:

"Täten allekirjoittanut sitoutuu aina huolellisesti pitelemään kirjojaan ja olemaan jättämättä läksyjään viime hetkeen, vaan lukemaan ne kohta kotiin tultuaan. Niin ikään hän lupaa pitää luetteloa kirjoistaan. Jos hän tämän rikkoo, alistuu hän mihinkä rangaistukseen hyvänsä.

Marraskuu 18 p:nä 1849 Leop. Mechelin."

Tässä kohdassa voimmekin jättää Leo Mechelinin varttumaan ja antaa ajatustemme siirtyä siihen aikaan ja yhteiskuntaan, johon Leo syntyi.

Venäjän Suuriruhtinaan maa

Suomalaisten joukkojen hävittyä ruotsalaisten puolesta käydyn taistelun heidän Suuriruhtinaskunnastaan 1808, pelättiin eniten talonpoikien ja tavallisen rahvaan keskuudessa suuria muutoksia, jotka entisestään huonontaisivat toimeentuloa ja elinehtoja.

Sivistyneistö uskoi enimmäkseen parempiin aikoihin. Hävinneen armeijan upseeristo ja miehistö tekivät käskyn mukaan kuten ennenkin. Valtaosalle kruununvirkamiehistä oli samantekevää kuka palkan maksaa. He luottivat siihen, että edut ja eläkkeet säilyisivät, eivätkä työtäkään tulisi oleellisesti lisääntymään.

Alkusanat autonomiselle Suomen valtiolle, eli Suomen Suuriruhtinaan maalle lausui Venäjän keisari Nikolai I säätyvaltiopäivillä Porvoossa 28.3.1809. Suomalaisten käsityksen mukaan näillä valtiopäivillä solmittiin kaksipuolinen sopimus: Suomen kansa vannoi uskollisuutta Venäjän keisarille ja Venäjän keisari vahvisti "Maan uskonnon ja perustuslait sekä ne eri- ja muut oikeudet, joita itse kukin sääty mainitussa Suuriruhtinaskunnassa erittäin, ja kaikki sen asujaimet yhteisesti, niin ylhäisimmät kuin alhaisimmat, tähän asti ovat nauttineet." Näin hän vahvisti sääty-yhteiskunnan jatkumisen ja Ruotsi-Suomessa voimassaolleen vuoden 1772 Hallitusmuodon, sekä Yhdistys- ja Vakuuskirjan olevan edelleen voimassa autonomisessakin Suomen valtiossa. Itse asiassa ainoat seikat, jotka tuolloin näyttivät muuttuneen, olivat hallitsija ja maahan pysyvästi jääneet Venäjän sotavoimien osat, santarmit ja kenraalikuvernööri. Porvoon valtiopäivien päättäjäispuheessaan 19.7.1809 keisari Nikolai I korotti Suomen kansan muiden kansakuntien joukkoon.

Kun mietitään tämän lausuman merkitystä, paljastuu enemminkin sellaisia kansallistuntoa nostavia tekijöitä, joita meillä ei Ruotsin vallan aikaisena Suuriruhtinaskuntana ollut. Nyt meillä olivat omat lakimme, omat valtiopäivät, oma hallinto, suomalaisista muodostettu hallituskonselji, jonka nimeksi 1816 tuli senaatti ja keisarille asioita esittelevä suomalaisista koostuva elin, eivätkä mitkään näistä olleet Venäjän hallinnon osia. Keisarille kuului kuitenkin esimerkiksi lakien vahvistusoikeus tai vahvistamatta jättämisoikeus. Venäjän kansalaisilla ei ollut kansalaisoikeuksia Suomessa ja meillä oli tulliraja keisarikuntaa vastaan. Ei ihme, että muutamien vuosikymmenien aikana sivistystason noustessa, koulutuksen parantuessa ja vaurauden lisääntyessä, alkoivat myös itsenäisyysvaatimet eri tahoilla itää.

Säätyihin perustuva hallintomuoto oli siis suomalaisille tuttu jo Ruotsi-Suomen ajalta. Se perustui neljään säätyyn: Ritaristo ja aateli, papisto, porvaristo ja talonpojat. Muilla kansanryhmillä ei ollut mahdollisuuksia vaikuttaa valtakunnan asioiden hoitoon. Kullakin säädyllä oli ollut omia hallitsijan vahvistamia etuisuuksia, kuten verovapauksia, verotusoikeuksia, omistus- ja perintöoikeuksia. Toki niillä oli myös ollut velvollisuuksia.

Kukin sääty valitsi edusmiehensä säätyvaltiopäiville, sen aikaiseen eduskuntaan. Jokaista aatelissukua edusti suvun päämies. Papistoa edustivat arkkipiispa, piispat ja kustakin hiippakunnasta määrätty määrä virassa olevien pappien edustajia, yliopistojen opettajien edustajat ja kustakin hiippakunnasta alkeisoppilaitosten opettajien edustajat. Porvarissäätyyn saivat kaupungit lähettää edusmiehensä henkikirjoitetun väkilukunsa mukaan. Jokainen täysi 6000 asukasta toi yhden edusmiehen paikan. Pienet kaupungit voivat lähettää erityisen edusmiehen tai sopia yhteisestä keskenään. Edusmiesten vaalissa saivat äänestää kaupungissa

henkikirjoitetut ja veronsa maksaneet, määrätyn ansiotason ylittäneet miehet, kuitenkin eräin rajoituksin. Talonpoikaissäätöyn valitsivat valitsijamiehet yhden edustajan kustakin tuomiokunnasta. Valitsijamiesvaalissa oli äänioikeus jokaisella kunnassa asuvalla miehellä, jolla oli manttaaliin merkittyä rälssi- tai perintömaata, tai joka vakinaisella asumisoikeudella hallitsi kruununtilaa tai piti vuokralla kruunun virkataloa, kuninkaankartanoa tai -latokartanoa.

Vasta 1863 katsoi keisari Aleksanteri II tarpeelliseksi kutsua valtiopäivät uudelleen koolle ja yli puolen vuosisadan pituisen "valtiöyö" päättyi. Keisari määräsi, että tästedes valtiopäivät kutsutaan koolle joka viides vuosi, mutta muutti myöhemmin määräystä ja tavaksi tuli kokoontua joka kolmas vuosi. Tässä yhteydessä voidaan todeta, että viimeiset valtiopäivät olivat koolla 1906 ja ensimmäisen yksikamarisen eduskunnan kansanedustajat valittiin maaliskuussa 1907.

Isän todistus

Leo Mechelinin varhaisuoruudesta ei tarjolla ole ollut mainittavia dokumentteja. Oletettavasti hän oli jotenkin "varhaiskypsä", vanhempiensa silmäterä, josta ei harmia ollut. Tiedossani ei myöskään ole mitään vihjeitä perheen muiden lasten suhteista toisiinsa tai vanhempiinsa. Varmaa on kuitenkin, että musiikkia harrastettiin, näyteltiin, luettiin paljon kirjallisuutta ja oltiin mukana Haminan kulttuuririennoissa. Uskoisin ulkoharrastuksia olleen muitakin kuin valkoisella hevosella ratsastaminen. Leon ylenpalttinen ahkerointi opiskelussa aiheutti ainakin äiti Amandalle huolia, koska hän eräässä kirjeessään murehtii Leon terveyttä, mikäli hän jatkaa kesänkin samaan tahtiin.

Niinpä minun on turvaututtava isä Gustafin antamaan "todistukseen", jonka hän on kirjoittanut Leon täyttävässä viisitoista vuotta. Mitä varten tällainen todistus on annettu ja onko niitä annettu muillekin lapsille, ei ole tiedossani. Se on kuitenkin lainaus Th. Reinin aikaisemmin mainitsemaistani teoksesta:

"Rakkahin Leoni!

Tänä tärkeänä hetkenä, jolloin täytät 15 vuotta, en voi antaa sinulle parempaa muistolahjaa kuin tämän:

Liikutetuin mielin kiitän Jumalaa, että hän on antanut minulle sinut. Sinä olet ollut minulle sydämellisen rakas poika. Milloinkaan et ole tuottanut minulle huolta, paitsi kun sairastuit, tai kun ajattelin, etten kenties voisi tarpeeksi huolehtia sinun tulevaisuudestasi. Olen vakuutettu sielusi ja sydämesi puhtaudesta. Jumala on suonut sinulle runsaat luonnonlahjat, ja sinä olet tähän asti rehellisesti, ahkerasti ja miltei kaikin puolin parhaalla menestyksellä kehittänyt niitä. Sinä ansaitset kiitosta ja tunnustusta pyrkimyksistäsi. Olen varma siitä, että edelleenkin jatkat näin ilman itserakkautta, ilman itsekylläistä uskoa omaan täydellisyyteen. Olkoon aina vaatimaton sävyisyys sinulle ominaista. Mutta esiinny miehuullisesti siinä, missä totuuden ja velvollisuuden tunto kaipaa ääntäsi. Paljon on se oppinut, joka oppi vaikenemaan, enemmän se, joka oppi puhumaan. Opi niin kauan kuin elämäsi kestää. Tule oppineeksi, tule viisaaksi, mutta älä silti laiminlyö kaunotaiteita ja sivistyneen, jalostavan seuraelämän iloja. Kehitä itseäsi ihmisenä kaikinpuolisesti hyvässä, niin ei sinulta enää riitä aikaa eikä halua pahaan.

Siten olet joka päivä varmasti edistynvä maallisen onnen ja ikuisen elämän tiellä ja aina tekevä onnellisiksi hellät vanhempasi, joiden korkein, hartain toivomus maallisessa elämässään on lastensa menestys. Onneksi olkoon! Älä unohda hyvää, kunnianarvoisaa isoisääsi! Kaikki tämä täydestä, rakastavasta sydäimestä.

isäsi."

Eivätkä isän kehotukset menneet hukkaan. Sen todistavat historian lehdille talletetut tiedot Leo Mechelinin monipuolisesta toiminnasta ja urasta. Ylioppilastutkinto suoritettiin Helsingissä 1856 erinomaisin arvosanoin, lähes ilman "koulunkäyntiä". Koko opetus oli tapahtunut kotona isä Gustafin toimesta, poikkeuksena vain matematiikka, jota oli opettanut kadettikoulussa opettajana toiminut matemaatikko Edvard Neovius. Opiskelu jatkui Helsingin yliopiston historialliskielitieteellisessä tiedekunnassa.

Naimakauppa toi varallisuutta - ehkä vaikutusvaltaakin

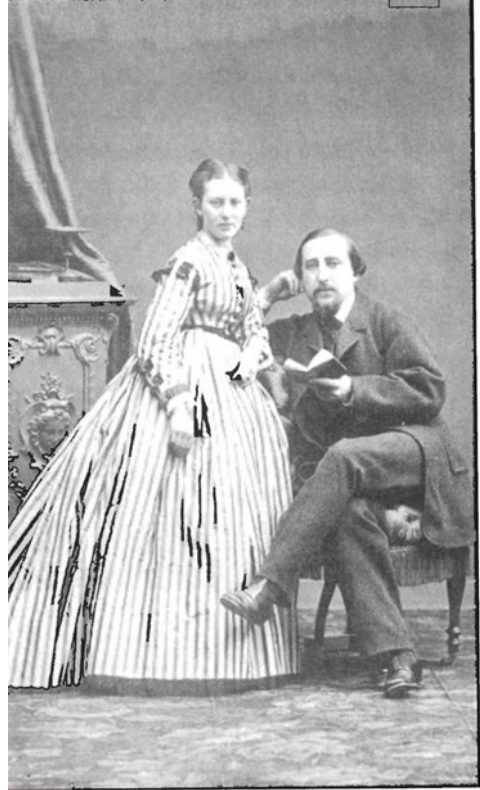
Kun Leo Mechelin syksyllä 1865 solmi avioliiton helsinkiläisen kauppaneuvos Johan Henrik Lindroosin tyttären Alexandra Elisabethin kanssa, tuli hänestä myös Lindroosin suvun "varainhoitaja". Kauppaneuvos Lindroos oli 1830-luvulta alkaen ollut eräs pääkaupungin rikkaimmista kauppahuoneen omistajista, mutta kuollut jo 1862 ja jättänyt jälkeensä melkoisen omaisuuden, jonka oli hankkinut kaupankäynnillä ja laajamittaisella merenkululla. Hän oli ollut myös yksi suurimmista laivanomistajista Helsingissä. Mieheensä kuoltua Cecilia Lindroos jatkoi liiketoimintaa, mutta keskittyi vain kertyneen omaisuuden ylläpitämiseen. On varmaa, että tällä omaisuudella oli suuri merkitys Leo Mechelinin taloudellisessa suuntautumisessa maatalouteen, kiinteistöjen omistukseen, pankkitoimintaan ja teollisuuteen.

Kuolinpesän omistuksessa oli myös kolme suurta maatilaa nimittäin Botby eli Puotilan kartano Helsingissä, Laitialan kartano Hausjärvellä ja Löyttymäen kartano Janakkalassa, joiden hoitoon Mechelin aktiivisesti osallistui. Puotilan kartanon otti täysi-ikäiseksi tultuaan haltuunsa kauppaneuvoksen poika Johan Fredrik Lindroos. Laitialan kartanon Mechelin osti kuolinpesältä 1868 ja se oli hänen omistuksessaan kymmenkunta vuotta, jonka jälkeen sekin myytiin Johan Fredrikille. Löyttymäen kartano puolestaan oli Cecilia Lindroosin omistuksessa. Kartanossa 1880-luvun lopussa raivonneen tulipalon jälkeen se rakennettiin uudestaan ja töiden valvonta oli ollut Leo Mechelinin huolena. Laitialan kartanon myynnin jälkeen perhe vietti monta kesää Löyttymäen maisemissa.

Tässä yhteydessä en malta olla lainaamatta osaa Mechelinin kirjeestä, jonka hän on lähettänyt hyvälle ystävälleen Helsingfors Dagbladetin toimittajalle Robert Lagerborgille ennen astumistaan ensimmäiseen senaattorin virkaansa. Kirje on päivätty Laitialassa syyskesällä 1882:

"Minun on suotu täällä maalla jonkin verran nauttia ihanata syyskesää. Täällä olen nyt kuljeskellut ja uurastanut maataloutta, laatinut sikolättien piirustuksia ja määrällyt tunkioiden kokoumista, mitannut viljaa luuassa ja antanut rohtoja sairaille elukoille, sanalla sanoen toiminut tilanhoitajan sijaisena; samalla kuitenkin rohjeten kuunnella n.s. henkiäniä metsän huminassa ja ulkoparvekkeellani pitkät ajat haaveillen silmällä päivän- paisteista maismaa."

*Leo ja Aleksandra häätamatkan/a Pariisissa
kevättalvella 1866.
Museovirasto.*

Leo Mechelinin oleskelusta Laitialassa kertoo myös Lasse Toivolan julkaisema kuvateos "Sata vuotta Hausjärveä kuvin ja sanoin". Teoksessa kerrotaan Carl Gustaf Hellmanista, jonka nimi muuttui kansansuussa Ukko Kalervoksi. Tosin Kallella itselläänkin oli osuutta muutokseen. Pikku Kalle vietti lapsuutensa Laitialan kartanossa, jossa hänen äitinsä oli palveluksessa.

Kalle lienee ollut noin vuoden ikäinen, kun Leo Mechelin hankki kartanon omistukseensa. Myöhempinä vuosina senaattori kiintyi poikaan niin paljon, että otti Kallen epävirallisesti "kasvattipojaksi" ja lupasi kouluttaa hänet mihin tahansa ammattiin poika haluaisi. Kalle oli kartanon mailla leikkiessään ja kuljeskellessaan ihastunut puutarhurin ammattiin. Niinpä hän halusi puutarhuriksi, joksi Leo Mechelin hänet sitten kouluttikin. Ukko Kalervosta tuli arvostettu puutarha-alan ammattilainen, jopa Kouluhallituksen puutarhaopetuksen neuvoja kansakouluja varten 1911. Kahdeksan vuotta myöhemmin hän muutti takaisin Hausjärvelle Karhin kylään ja perusti Jurminkiin maineikkaan puutarhatilansa.

Kuten edistykselliselle säätyläisviljelijälle sopi, otti Leo Mechelin osaa myös maatalouden järjestötoimintaan 1870-luvulla. Olipa hän viisi vuotta Uudenmaan ja Hämeen läänin maanviljelysseuran johtokunnan jäsenenäkin. Mainittakoon lisäksi, että kun Nokia-yhtiö 1870-luvun lopulla ryhtyi tehostamaan omistamiensa maiden viljelyä, niin pohjana oli Mechelinin laatima viljelysuunnitelma.

Leo Mechelinin suuntautumisesta teollisuuden ja pankkitoiminnan talousasioihin voidaan mainita parikin esimerkkiä. Mechelin löytyy Tampereelle perustetun puuhiomon laajennushankkeen takaa. Jäljet johtavat kuitenkin Cecilia Lindroosin kautta vävypoikaan.

Perhekuva vuodelta 1880. Istumassa rouvat Alexandra Mechelin ja hänen äitinsä Cecilia Lindroos. Takana oikealla Cely ja Leo. Vasemmalla Alexandran nuorempi veli Johan Fredrik puolisoineen.

Museovirasto

Hiomon oli perustanut Kurt Fredrik Idestam, Mechelinin opiskeluaikainen ystävä. Idestamin yhtiökumppani ja rahoittaja oli Cecilia Lindroos. Laajennuksen tarvitsema vesivoima olisi saatavissa Nokialta. Niinpä Cecilia osti Nokian kartanon rahavaikeuksiin joutuneelta omistajalta. Perustava kokous pidettiin Leo Mechelinin kotona Helsingissä 1871. Yhtiöstä muodostettiin osakeyhtiö ja nimeksi tuli Nokia Oy. Kantaosakkeita merkittiin 175, joista Idestam omisti 100, Leo Mechelin 30, Cecilia Lindroos 8 ja Nuutajärven kartanon ja lasitehtaan omistaja Torsten Costiander 4. Torstenhan oli Leo Mechelin velipuoli ja lisäksi lanko, eli oli nainut Cecilia Lindroosin toisen tyttären! Muut neljä osakkeenomistajaa hallitsi 33 osaketta. Siis yli puolet Idestamin omistamien osakkeiden ulkopuolelta kuului Cecilia Lindroosin omaisuusmassaan. Lisäksi tulivat Cecilian henkilökohtaiset lainasaatavat yhtiöltä, sekä lisärahoitusta ajatellen Leo Mechelinin asema Yhdyspankissa.

Mitä tulee pankkimiehen rooliin, voitaneen todeta, että Suomen ensimmäisen liikepankin, Suomen Yhdyspankin perustavassa osakemerkinnässä 1862, oli mukana myös maisteri L. Mechelin. Hänen varansa riittivät vain neljän osakkeen ostamiseen, kun tulevan vaimon isä, kauppaneuvos Lindroos omisti 1200 osaketta ja oli suurin osakkeenomistaja neljän prosentin osuudellaan. Viisi vuotta myöhemmin Leo Mechelin kuitenkin nimitettiin pankin johtokunnan jäseneksi. Olisikohan hänen omien meriittäensä lisäksi myös anopilla, Cecilia Lindroosilla ollut sormensa pelissä? Eikä kulunut montakaan vuotta, kun hänelle jo tarjottiin pankin pääjohtajuutta.

Edelliselle pankin pääjohtajalle, August Törnqvistille oli maksettu 14.000 markkaa kuukaudessa, mutta Mechelinille tarjottiin 24.000. Hän kuitenkin kieltäytyi virasta ja erosi pankin johtokunnasta omistautuakseen jatko-opintoihin ja tieteellisille töille. Tähtäimessä oli professorin virka yliopistolla. Jo seuraavana vuonna oli väitöskirja valmiina, filosofian tohtori promovoitiin ja hänet nimitettiin avoimeen professorin virkaan Helsingin yliopistossa. Finanssipolitiikasta ei Leo Mechelin kuitenkaan koskaan päässyt eroon. Tuskinpa hän sitä olisi halunnutkaan. Olihan hän myöhemmin useinkin senaatin eri osastojen asiantuntijana ja neuvonantajana. Eikä Suomen Yhdyspankkiaan häntä unohtanut, vaan hän palasi 1890-luvun alussa pankin johtokunnan jäseneksi ja myöhemmin hallintoneuvoston puheenjohtajaksi. Lukuisia olivat ne hänen ehdotuk-sensa ja suunnitelmansa Suomessa noudatettavaksi raha- ja talouspolitiikaksi, joista osa toteutui kuitenkin vasta hänen kuolemansa jälkeen.

Tässä yhteydessä voitaneen mainita, että Leo Mechelin oli luomassa omaa raha-järjestelmäämme ja eräs pääarkkitehdeistä, kun Suomen marka sidottiin kultakantaan siitäkin huolimatta, että venäjän rupla oli muodollisesti hopeakannassa, mutta todellisuudessa vain paperikannassa. Myös Mechelinin toteutuneet suunnitelmat pääomien hankkimiseksi ulkomaisilta rahamarkkinoilta Suomen teollisuuden, liikenteen ja kaupunkirakentamisen tarpeisiin, antoivat kaivattua puhtia elinkeinoelämälle.

Kunnallismies - Pohjolan valkoinen kaupunki

Kun Helsingin ensimmäiseen kaupunginvaltuustoon valittiin jäsenet 1875, tuli valituksi myös 39 vuotias filosofian tohtori ja yliopiston professori Leo Mechelin. Uudet tuulet olivat alkaneet puhaltaa myös kaupunginhallinnossa. Oliko tässä jo nähtävissä oireet sääty-yhteiskunnan muuttumisesta toisenlaiseksi? Valittiinhan uuden asetuksen mukaisesti valtuuston jäsenet kaupunkilaisten suoralla vaalilla. Tähän asti oli kaupunginhallinto perustunut porvarisoikeuksiin. Mistään kovin suuresta demokratiaa edistävästä muutoksesta ei kuitenkaan ollut kysymys. Olihan kunnallisen äänioikeuden perustana nyt veroäyrien määrä, josta seurasi, että valtuutetut olivat pääasiassa varakkaita kaupunkilaisia. Myös yliopiston opettajien ja virkamiesten määrä säilyi, mutta kaupunkien porvaristo joutuikin tyytymään entistä vaatimattomampaan osaan valtuustossa.

Leo Mechelin, joka tunnettiin liberaalina laki- ja talousmiehenä, hyvänä puhujana, edistysmielisenä ja joka optimistina uskoi neuvottelemalla ja sopimalla saavutettavan sellaisia kompromisseja, joihin vastapuolikin voisi olla tyytyväinen, valittiin Helsingin valtuuston ensimmäiseksi puheenjohtajaksi. Tehtävään sopivaa taustaa löytyi lisäksi hänen yliopiston professorinvirkaansa kuuluvista aineista: Kameraali- ja hallintolain-oppi, valtio-oikeus, talousoikeus ja kansantalous. Hänen toimikautensa valtuustossa kesti kahtena jaksona yhteensä 13 vuotta, joista 11 vuotta puheenjohtajana. Väliin mahtui kahdeksan vuoden ensimmäinen jakso senaattorina.

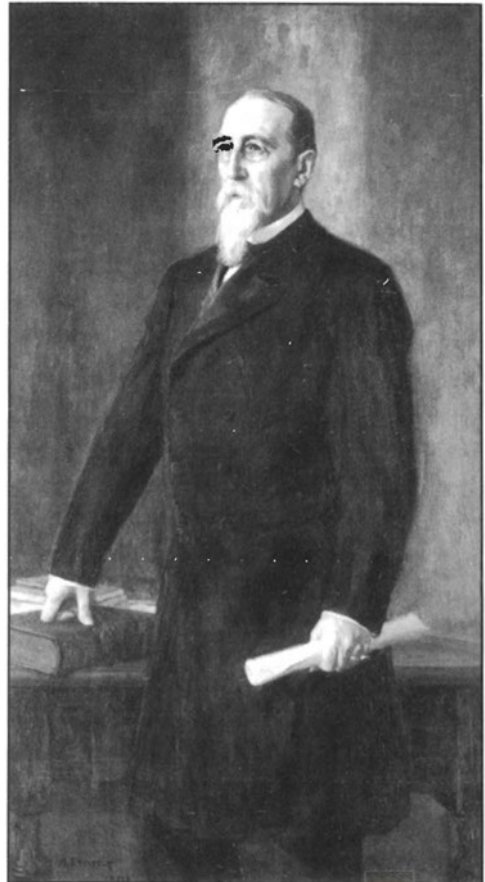
Mechelinin aikana Helsingin kaupunkikuva muuttui melkoisesti. Kaupunki kasvoi pikkukaupungista arvonsa mukaiseksi Suomen pääkaupungiksi. Väkiluku nousi nopeasti, eikä Ehrenströmin vuosisadan alussa laatima ensimmäinen asemakaava enää vastannut kasvavia tarpeita. Tarvittiin uusi asemakaava ja rakennusjärjestys, jotta kaupungin kasvua voitaisiin

ohjata. Kaupungin hallintoa ja virastoja kehitettiin uuteen suuntaan. Leo Mechelinin ajatuksena näissä asioissa oli se, että suomalaiset itse kehittävät, päättävät ja toteuttavat niitä asioita, jotka he katsovat edistävän oman kaupunkinsa ja valtion tavoitteita.

1880-luvun muutoksen merkit rakentamisessa ovat vieläkin nähtävissä. Puutalokorttelit purettiin vähitellen Pohjoisesplanadin, Mannerheimintien alkupään ja Erottajan sekä Pohjoisrannan alueilta ja tilalle nousi mahtavia ja runsaasti julkisivuiltaan koristeltuja kerrostaloja, joihin tuli asuntoja, toimistoja ja liiketiloja. Mallia otettiin Keski-Euroopasta. Niinpä Grönqvistin kivitalo Pohjoisesplanadilla mainittiin aikanaan Pohjoismaiden suurimmaksi. Tässä talossa Leo Mechelin asui viimeiset vuotensa 1903-1914.

Valtuuston puheenjohtajana joutui Leo Mechelin olemaan mukana monissa yksityisissä, kunnallisissa sekä valtakunnallisissa rakennushankkeissa. Taideyhdistyksen hanke oli Taiteiden Talon rakentaminen. Koska Mechelin oli yhdistyksen puheenjohtajana, oli talo hänen sydäntään lähinnä. Rakennuksen suunnitteli Theodor Höijer, jonka käsialaa oli suuri osa keskustan uusista palatseista, kuten esimerkiksi tunnettu hotelli Kämp. Höijerin ja Mechelinin ystävyys lienee alkanut jo Teollisuusnäyttelyn rakentamisen aikoihin 1876 ja he olivat sen jälkeen paljonkin tekemisissä toistensa kanssa. Heidän yhteistyönään valmistui 1887 Ateneum, taidemuseo ja -koulu kokoussaleineen. Tässä hankkeessa Mechelin vastasi rahoituksesta ja valvonnasta.

Helsingin rakentaminen ei kuitenkaan miellyttänyt kaikkia. Muutamat lehdet moittivat Mechelinia voimakkaasti pitäen häntä suuruudenhulluna ja väittäen hänen tuhlaavan kaupungin verorahat turhuuteen ja pröystäilyyn, kuten puistoihin, istutuksiin, muistomerkkeihin ja mauttomiin palatseihin, jotka eivät olleet Suomeen sopivia.

Albert Edelfeltin 1901 maalaama muotokuva Leo Mechelinistä. Maalaus on sijoitettuna Helsingin kaupunginvaltuuston istuntosaliin.

Helsingin kaupunkimuseon kuva-arkisto

Kansallista itsetuntoa ja henkikohtaista arvonnousua

Lukiessani Leo Mechelinistä laadittuja kirjallisia dokumentteja, on eräs hänen johtava ajatuksensa ollut se, että suomalaisten on itse tuotava itseään esille Euroopan valtioiden kansoille. Meidän on itse saatava päättää ja toteuttaa meitä koskevat asiat. Tähän hän uskoi ja tätä katsantokantaa hän koko elämänsä ajan toteutti useilla kielillä painetuin lehtiartikkelein ja lehtisin, joita jaettiin Eurooppaan ja Venäjälle.

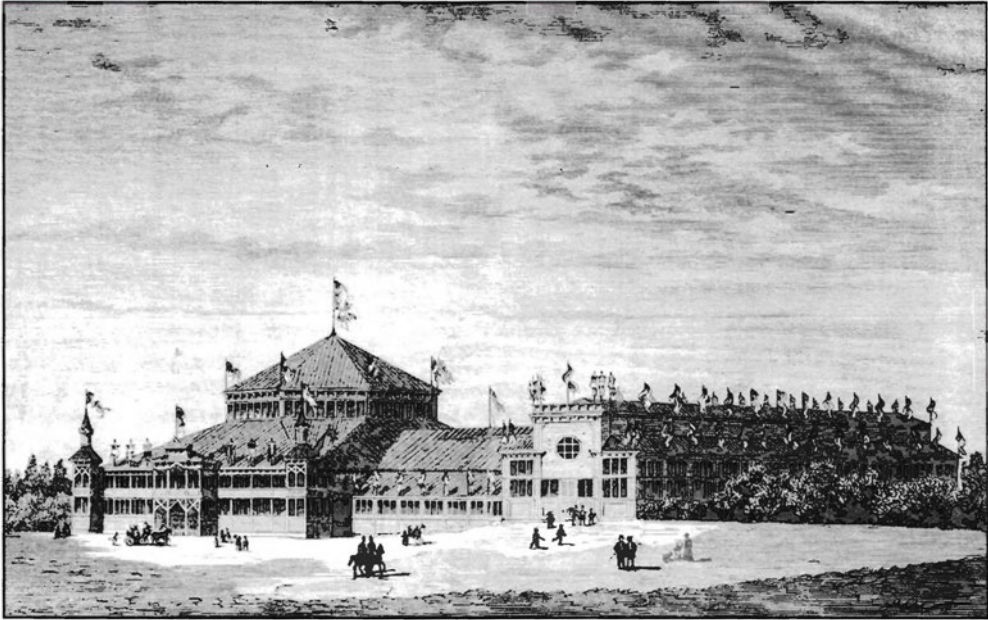
Suomalaisen teollisuuden näyttelyhanketta olivat teollisuutta lähellä olevat liberaalit ryhtyneet ajamaan 1870-luvun puolivälissä. Kun mukaan saatiin päättäjiä teollisuudesta ja finanssipiireistä, päätettiin että Helsingissä kesällä 1876 järjestetään ensimmäinen Suomen yleinen teollisuus- ja taidenäyttely. Näyttelyn tarkoituksena olisi esitellä ulkomaalaisille Suomea ja sen teknistä ja taiteellista osaamista. Tätä varten nimettiin komitea ajatusta toteuttamaan. Koska kaupungin edustus komiteassa oli välttämätöntä ja koska Leo Mechelin tuolloin oli liberaalien johtohahmo, valittiin hänet itseoikeutetusti komitean jäseneksi. Olihan hänellä tosin hyvät suhteet rahamiehiinkin. Lisäksi näyttely sopi hyvin hänen ajatusmaailmaansa. Komitean puheenjohtajaksi valittiin senaattori J. A. von Born. Arvelen kuitenkin, että työt "kaatuivat" pääosin Mechelinin harteille.

Näyttelypaviljongin suunnitteli Höijer ja se rakennettiin Kaivopuistoon. Paviljonki oli Höijerin varhaisimpia töitä Helsingissä ja sai paljon tunnustusta lehdistössäkin. Näytteilleasettajia oli 3000 ja kävijöitä kolmen kuukauden aikana 93000, joka noihin aikoihin ylitti Helsingin silloisen väkiluvun moninkertaisesti. Esillä oli sekä teollisuuden, elinkeinoelämän että taiteen aikaansaannoksia, raskaista vetureista tulitikkuihin ja taidemaalauksiin.

Keisari Aleksanteri II puolisoineen ja tyttärineen sekä perintöruhtinas kunnioittivat näyttelyä läsnäolollaan. Vierailun johdosta oli kaupunki koristettu kunniaporteilla, lipuilla, kukkaistutuksilla ja iltaisin ilotulituksin. Leo Mechelinin johtama kaupunginvaltuuston lähetystö kävi esittämässä kutsun keisarille ja hänen perheelleen saapua kansalaisjuhlaan, joka pidettäisiin Töölön puistossa. Keisari otti kutsun vastaan ja vieraat totesivat juhlan erittäin onnistuneeksi. Myös varsinainen näyttely sai heiltä paljon arvostusta ja kiitosta osakseen.

Näyttelyn voitiin todeta olleen menestys. Tosin ajan tavan mukaan liian pieneen tilaan oli ahdettu liian paljon tavaraa. Arabialle se ainakin oli menestys, koska sen tuotteet tuolloin löysivät tiensä maailman markkinoille. Lisäksi todettakoon, että osa esillä olleista tuotteista oli esillä myös Pariisin Maailmannäyttelyssä 1900. Suomalaisten näyttelyvieraiden kansallistuntoa ja tietämystä oman maamme osaamisen tasosta ja mahdollisuuksista näyttelyssä käynti varmasti lisäsi.

Keisari oli vierailuunsa ja järjestelyihin hyvin tyytyväinen ja katsoi tämän pääasiassa Leo Mechelinin ansioksi, koskapa vierailunsa jälkeen korotti hänet aatelissäätyyn. Oliko aatelistarvossa mukana politiikkaa, vai oliko syytä valaa luottamusta suomalaisiin liberaaleihin? Mene ja tiedä. Erikoista oli todeta, ettei Th. Rein kirjoittamassaan elämäkerrassa uhraa hänen aateloinnilleen montaakaan riviä. Muista juhlista ja Mechelinin esiintymisistä, puheista ja artikkeleista on kirjassa varsin yksityiskohtaiset selostukset. Tuona aikana taisi olla niin, että "keisarinaatelin" katsottiin kuuluvan alempaan kastiin, kuin vanhan ruotsalaisen aatelin. Pidettiinkö sitä edes aatelina ollenkaan?

Suomen ensimmäinen teollisuus- ja taidenäyttelyn paviljonki rakennettiin Kaivopuistoon 1876. Museovirasto.

Valtiopäivämiehenä niiden alusta loppuun asti

Ruotsin vallan aikainen säätyvaltiopäiväjärjestelmään jatkui Suomen Suuriruhtinaan maassa, kuten keisari Porvoon valtiopäivillä 1809 juhlallisesti oli vakuuttanut. Säännöllisten säätyvaltiopäivien kausi alkoi kuitenkin vasta Aleksanteri III aikana 1863.

Jo seuraavilta säätyvaltiopäiviltä 1867 löydämme Leo Mechelinin. Ei kuitenkaan valtiopäivämiehenä, vaan yhdistetyn valtio- ja suostuntavaliokunnan sihteerinä. (Suostuntavaliokunta käsitteli verotuskysymyksiä.) Tähän tehtävään hänet oli valittu valtiovaraintoimituskunnan kopistin vakanssilta. Tuolloin hän oli lakitieteen kandidaatti ja perehtynyt hyvin myös talousasioihin. Sihteerinä hän sai mainetta kirjoittamalla hyvin perustellun mietinnön rautatien rakentamisesta Riihimäeltä Pietariin. Mietintö hyväksyttiin kiittävin lausunnoin. Ratahan sittemmin rakennettiin.

*Leo Mechelinin aatelis-
vaakuna, jota säilytetään
Ritarihuoneella.*

Ritarihuoneen arkisto

Valtio- ja suostuntavaliokunta antoi mietinnön myös valtiovarannon tilasta. Tämänkin mietinnön säädyt totesivat taitavasti laadituksi. Siinä oli kuitenkin esitetty terävää kritiikkiä hallituksen toimia kohtaan, joka luonnollisesti herätti paheksuntaa senaatissa. Niinpä hänen esimiehensä, senaattori Thilen moitti, ettei sen, jolla oli kunnia palvella keisarillisen senaatin valtiovarainoimituskunnan kopistina, sopinut sellaista mennä kirjoittamaan. Mechelin ei kuitenkaan halunnut tinkiä periaatteistaan, vaan pyysi eroa kopistin virastaan ja se hänelle myönnettiin.

Seuraavan kerran Leo Mechelin esiintyi vuoden 1972 valtiopäivillä porvarissäädyn edustajana, yhtenä Helsingin neljästä edustajasta. Sekä näillä, että kaikilla myöhemmilläkin valtiopäivillä hän herätti huomiota sujuvalla puheellaan, sukkelasanaisuudellaan väittelyissä ja laajoilla tiedoillaan valtio-oikeudellisista ja raha-asioista. Näillä valtiopäivillä hän oli jäsenenä valtio- ja pankkivaliokunnassa sekä yleisessä valitusvaliokunnassa.

Kaikilla myöhemmillä valtiopäivillä hän oli aateliston edustajana ja puheenjohtajana tai varapuheenjohtajana valiokunnissa, jotka käsittelivät valtion tilaa, pankki- ja finanssiasioita, verotusta, asevelvollisuutta ja näitä koskevia lakiasioita. Lukematon on se lausuntojen ja mietintöjen määrä, jotka hän laati. Useimmat niistä toteutuivat melko piankin, kuten mietintö valtiontalouden budjetoinnista viisivuotiskausiksi, sekä valtiopäivien oikeudeksi valvoa budjetin toteutumista. Osa mietinnöistä toteutui kuitenkin vasta hänen kuolemansa jälkeen, kuten hänen voimakkaasti ajamansa juutalaisvähemmistön oikeus Suomen kansalaisuuteen. Päätös kansalaisoikeuksien myöntämisestä tehtiin vasta 1917, viimeisenä Euroopassa. 45 vuoden kinastelun ja riitelyn jälkeen! Viimeiset säätyvaltiopäivänsä Leo Mechelin istui 1906, jolloin ne siirtyivät historiaan yksikamarisen eduskunnan tieltä.

Kielikysymys oli riidan aiheena kaikilla hallinnon aloilla ja tasoilla, sekä silloisessakin lehdistössä. Mechelin oli luonteeltaan liberaali, joka uskoi laillisuuteen, oikeudenmukaisuuteen ja suvaitsevuuuteen. Niinpä hän yritti luoda johtamistaan liberaaleista "keskitien kulkijaa" kielikysymyksessään. Liberaaleille 1879 laadittu edistyksellinen puolueohjelmakin oli pääosin hänen käsialaansa. Svekomaneissa oli alkavaa hajaannusta "Viikinkeihin" ja LXI:een, johon ryhmään Mechelinin oli kuulunut. Fennomaanienkin puolella oli hajaannusta vanha- ja nuorsuomalaisiin. Mechelinin liberaalit saivat kannattajia molempien ryhmien maltillisemmista siivistä. Liberaalinen puolue syntyi kuitenkin aikaansa edellä ja se jauhautuikin fennomaanien ja svekomaanien välissä olemattomiin. Poliittisten puolueiden ja liberaalien aika ei vielä ollut käsillä.

Senaattoriksi

Aleksanteri III aloitettua keisarikautensa 1881 ulottuivat henkilömuutokset Suomeenkin. Vuoden 1882 valtiopäivien aikana nimitettiin Leo Mechelin senaatin jäseneksi samoin kuin suomalaisuusmies G. Z. Forsman (Yrjö-Koskinen). Mechelin tuli valtiovarainoimitus-kunnan apulaispäälliköksi. Mechelinia oli jo aikaisemminkin tarjottu senaatin jäseneksi. Senaatti oli 1880 esittänyt häntä ministerivaltiosihteerin apulaisen vapautuneeseen virkaan. Ehdotus kuitenkin "myöhästyi" ja toinen mies asetettiin virkaan. Vuoden 1882 senaattia pidettiin jopa parlamentaarisempana kuin aikaisempia.

Alkanut hallituskausi tuli olemaan edeltäjiään hankalampi. Ei tarvinnut olla mikään "ennustaja ukko" voidakseen tämän "tuntea luissaan". Kylmenevät tuulet idän suunnalta olivat silloin tällöin tuivertaneet suomalaisten nurkissa. Pietarissa kiihkokansalliset piirit olivat saaneet lisää vaikutusvaltaa. Alkaneen senaattorikautensa aikana oli Mechelin nouseva Suomen oikeustaistelun keulahahmoksi. Näitä oikeuksiamme hän joutui puolustamaan puhein, lehtiartikkelein, painetuin lehtisin, molemmin kotimaisin sekä venäjän, ranskan ja saksan kielillä. Varsinkin Venäjän lehdistö julkaisi omia "totuuksiaan" Suomesta. Suomalaiset yrittivät perustaa Pietariin jopa ilmaisen viikkolehden, Finljandski Vestnik. Lupaa tähän ei sensuuri kuitenkaan antanut.

Eräs episodi senaattorikauden alusta kuvaa Mechelinin selväpiirteistä toimintaa. Hän sai tehtäväkseen matkustaa Pietariin neuvottelemaan Viipurin ja Pietarin välisen rautatien Venäjän puoleisen osan lunastamiseksi Suomen valtiolle. Lunastussumma nousi 2,5 miljoonaan hopearuplaan. Raha-asiaain ministeri Bunge vaati kuitenkin, että mainittu rahamäärä on muutettava Suomen kultarahaksi ja maksu suoritettava ulkomaisille pankeille asetetuilla vekseleillä, ja mikäli mahdollista kuukauden kuluessa. Bungen hämmästys oli melkoinen, kun Mechelin vastasi, että rahat maksetaan kahdeksan päivän aikana. Mechelin oli jo lähtiessään kirjoittanut sopimuksen valmiiksi. Se allekirjoitettiin heti ja hän palasi yöllä takaisin Helsinkiin. Seuraavana päivänä vekselit kirjoitettiin ja kolmantena päivänä ne olivat Bungen kädessä. Bunge kävi Suomen ministerivaltiosihteerin luona ja vakuutti, ettei hän koskaan aikaisemmin ollut nähnyt näin nopeasti tämän kaltaisia asioita selvitetävän.

Espanja oli 1883 irtisanonut kauppasopimuksen, eikä suostunut uudistamaan sitä, ellei Venäjä alentaisi espanjalaisten tuotteiden tullia. Suomelle tämä oli vakava asia, koska vientimme Espanjaan oli suurempi kuin keisarikunnan, käsittäen pääasiassa puutavaraa. Mechelinin ehdotuksen mukaan senaatti ilmoitti Venäjän ulkoministeriölle, että Suomelle olisi erittäin tärkeätä, että sen kauppasuhteet järjestettäisiin tavalla, joka ei liiallisilla tulleilla rasittaisi vientiämme Espanjaan.

Kun Venäjä omia etujaan ajaakseen päätti aloittaa neuvottelut uudesta kauppasopimuksesta, valtuutettiin tammikuussa 1887 Leo Mechelin Venäjän Madridissa olevan lähettilään, Gortschakoffin kanssa ottamaan osaa neuvotteluihin ja erityisesti valvomaan Suomen etuja. Koko perhe matkusti helmikuussa Pietarin kautta Madridiin. Neuvottelut kestivät kolme kuukautta, mutta niissä Mechelinin onnistui saada alennetut tullimaksut puutavaralle, paperille, lasille, voille, paloviinalle ja tärpätille. Espanja sai korvaukseksi tullialennusta viineille, öljyille, suolalle ja korkille sekä tullivapauden rautamalmille, korkkipuulle ja ruo'onpäille. Uusi kauppasopimus vilkastutti huomattavasti Suomen ja Espanjan välistä kauppaa. Sekä Venäjän hallituspiireissä ja Suomessa oltiin hyvin tyytyväisiä Mechelinin neuvotteluissa saavuttamiin tuloksiin. Mainitaan Venäjän raha-asiaainministerin, Wyschnegradskin onnitelleen niiden etujen johdosta, jotka hän taitavasti oli maalleen neuvotellut.

Moskoskija Vjedomosti nimisessä lehdessä julkaistiin lehden Barcelonassa olleen kirjeenvaihtajan kirje, jossa arvosteltiin neuvottelujen tulosta Venäjän kannalta: "Täytyy valittaa, että uusi kauppasopimus Espanjan kanssa on tehty liian kiireellisesti ja asiaa ennakolta perin pohjin valmistelematta. Suomen etuja on eriomaisella tavalla valvonut varta vasten valtuutettu henkilö, joka saapui tänne täysin perehtyneenä kysymyksen kaikkiin puoliin. Suuren

Venäjän huomiota ansaitsevat edut olivat tietenkin kokonaan tuntemattomat Suomen edustajalle, joka ei edes taida venettä, ja näitä etuja ei kukaan asiantunteva henkilö valvonut. Seuraus siitä on, että Suomen hyötyessä tästä sopimuksesta, Venäjä siitä kärsii vahinkoa. Suomalaiset voivat pitää itseään onnellisina, että ovat yhdistettyinä Venäjään, eivätkä Englantiin tahi Saksaan; heidän etunsa eivät silloin olisi päässeet ensi sijalle, vaan olleet kaukana jäljessä toisella sijalla."

Madridissa oloaikanaan Mechelin sai kutsun vierailta perheineen ruhtinas Gortschakoffin kanssa leskikuningatar Maria Kristinan puheilla. Vierailu kesti 45 minuuttia, jonka aikana leskikuningatar ojensi hänelle Espanjan Isabella Katolisen ritarikunnan suurristin, jota voitaneen pitää melkoisena huomionosoituksena. Perheellä oli kunnia vierailta myös kuningattaren kälyn Eulalian luona. Kaiken kaikkiaan Mecheliniä perheineen kohdeltiin Espanjassa erittäin kohteliaasti ja kunnioittavasti.

Vaikka Gortschakoffin ja Mechelinin välit neuvottelujen aikana olivat hyvät, sattui pientä "kränääkin" joskus. Kerran Gortschakoff valitti siitä, että Mechelin sai Suomesta vastauksen kirjeisiinsä paljon nopeammin kuin hän Venäjältä, "vaikka hän kuitenkin oli Isänsä poika". (Isä oli Aleksanteri II aikainen Venäjän ulkoasiainministeri ja ruhtinas.) Tuohon toteamukseen kerrotaan Leon vastanneen, että hänkin on isänsä poika.

1888 perustettiin valtionhallintoon erillinen kauppa- ja teollisuustoimituskunta, jonka johtoon Leo Mechelin astui. Hän oli ajanut tarmokkaasti jättä murtavan aluksen hankkimista sekä valtiopäivillä että senaatissa. Lieneekö ollut aloitteentekijänäkin? "Murtaja" rakennettiin Ruotsissa ja se saapui Suomeen huhtikuussa 1890. Kun se oli kiinnittynyt Eteläsataman laituriin, oli Mechelin ensimmäinen, joka nousi sen kannelle. "Murtaja" avasi aivan uuden aikakauden Suomen talvimerenkulussa.

Lunta tupaan ja jäitä porstuaan

Raekuuro idästä ei kuitenkaan yllättänyt suomalaisia täysin. Puhurit olivat jo tuoneet enteitä odotettavista olevista hankaluuksista. Pelätty raekuuro saapuikin tammikuussa 1890 keisarin käskykirjeen muodossa. Siinä määrättiin muodostettavaksi kolme komiteaa antamaan mietintönsä Suomen posti-, tulli- ja rahalaitosten yhdistämiseksi Venäjän vastaaviin laitoksiin. Komiteoihin kuuluisi sekä suomalaisia että venäläisiä jäseniä ja niiden kaikkien puheenjohtajana tuli toimimaan Suomen kenraalikuvernööri F. L. Heiden.

Komiteoiden työskentely lienee ollut hankalaa, koska uskon, että kansallisuusraja pitkälle määräsi mielipiteet. Mietinnöt kuitenkin saatiin aikaan ja ne toimitettiin Senaatille, jossa laadittiin niistä lausunnot keisarille toimitettaviksi. Rahalaitoskysymystä koskeva lausunto annettiin Leo Mechelinin laadittavaksi. Hän onnistuikin perustelemaan Senaatin kielteisen kannan niin vakuuttavasti, että Venäjän rahaministeri esitti keisarille rahalaitosten yhdistämisen jättämistä silleen. Tullilaitosten yhdistämistä koskevalle vaatimukselle kävi samoin. Asiaa käsitelleelle komiteallekin oli Mechelin toimittanut perus- ja asiatietoja mietinnön laatimista varten.

Postilaitosten yhdistämistä koskevassa asiassa ei käynyt suomalaisten kannalta yhtä hyvin. Kesäkuussa antoi Aleksanteri III julistuskirjan, joka nykyään tunnetaan postimanifestina. Siinä määrättiin, että Suomen postilaitos lopetetaan ja toiminta alistetaan Venäjän sisäministeriön ja Venäjän postilaitoksen päällikön alaisuuteen. Näkyvin muutos oli se, että suomalaisia postimerkkejä sai käyttää kotimaan ja ulkomaan postiliikenteessä, mutta Venäjälle menevä posti piti varustaa venäläisin merkein. Kokonaan venäläisiin merkkeihin tulnaisi siirtymään muutaman vuoden kuluttua. Suomalaisten tulkinta oli kuitenkin se, että koko postijärjestely olisi vain kokeiluluontoinen, jonka jälkeen neuvoteltaisiin asiasta uudestaan. Aikanaan Bcibrikovilla oli kuitenkin oma tulkintansa tästäkin asiasta.

Edellä mainittujen komiteoiden ja senaatin työskentelyn aikana olivat kenraalikuvernööri Heidenin ja Mechelinin välit kiristyneet. Postimanifestin jälkeen erimielisyydet sen sisällöstä ja tulkinnasta johtivat siihen, että Heiden kehotti Mecheliniä pyytämään eroa senaatin jäsenyydestä. Kun postimanifesti heinäkuussa julkaistiin Virallisessa Lehdessä, ilmoitettiin samalla, että senaattori Leo Mechelinille oli omasta pyynnöstään myönnetty ero senaatin jäsenyydestä 6. kesäkuuta alkaen.

Tieto Leo Mechelinin erosta aiheutti pelkoa ja epävarmuutta. Sen katsottiin olevan todiste valtiollisen asemamme arvaamattomasta muuttumisesta Venäjän autonomisena osana. Mechelin sai erottuaan lukuisia kiitollisuuden osoituksia senaattorina suorittamastaan työstä Suomen hyväksi. Lähetystöjä kävi hänen luonaan tervehdyskäänneillä, samoin kuoroja laulutervehdyksillä väkijoukkojen läsnä ollessa. Taisi olla ilmassa vahva mielenosoitushenki. Kansa ei halunnut alistua venäläistämiseen. Leo Mechelinistä oli tullut kansallisen oikeustaistelun marttyyri, isänmaan lujaa puolustaja. Syksyllä senaatin jäsenet järjestivät hänelle vielä suuret jäähyväispäivälliset monine juhlapuheineen

Leo Mechelin oli nyt "vapaa" jatkamaan taisteluaan Suomen oikeusjärjestelmän puolustamiseksi terävällä älyllään ja kynällään. Ajatuksissa oli kasvanut jo vuosia eräs suuri suunnitelma, jonka toteuttamisen aika alkoi olla nyt käsillä.

Suomi 19. vuosisadalla - kulttuurimaa Suomi

Leo Mechelinin suurena tavoitteena oli kauan ollut positiivisen kuvan välittäminen kulttuuri-Suomesta mittavan teksti- ja kuvateoksen avulla Eurooppaan, Venäjälle ja kotimaahan. Eikä hän suinkaan ollut yksin tässä hankkeessa. Elinkeinoelämä oli nähnyt tässä hankkeessa vaikuttavan markkinointi keinon ja rahoittajiksi lupautuikin nelisenkymmentä suomalaista, kulttuurin-, teollisuuden-, kaupan- ja maatalouden vaikuttajaa.

Toki Suomi-kuvaa oli luotu jo 1700-luvun lopusta alkaen ulkomaalaisten toimittajien toimesta heidän Suomeen suuntautuneiden matkojensa tuloksina. Osa kuvitetuista kirjoista oli asiallisiakin, mutta osa suorastaan vääristeleviä jääkarhujen, lappalaisten ja porojen takamaasta, jossa asui alkukantaisia omituisia ihmisiä savupirteissään kurjuuden ja puutteen keskellä. Vasta 1845 ilmestyi Zachris Topeliuksen toimittama "Finland framstäld i tekningar", jonka tekstit olivat hänen ja tasokkaat kivipiirrookset suomalaisten taiteilijoiden töitä. Muutamia vuosia myöhemmin teos painettiin myös saksaksi ja ranskaksi. Seuraavakin teos, "En resa i Finland" oli sekin Topeliuksen käsialaa ja ilmestyi F. Tilgmannin toimesta 1873, nyt myös suomeksi

sekä vähän myöhemmin venäjäksi ja saksaksi. Seuraava teos olikin jo sitten kaikkien hyvin tuntema "Maamme kirja", jonka ensimmäinen painos ilmestyi 1875.

Suunnitellun kaltaisella teoksella ei muissa maissa ollut esikuvaa, mutta Mechelin matkusti kuitenkin Tukholmaan, Kööpenhaminaan ja Pariisiin omalla kustannuksellaan tutustuakseen muualla julkaistuihin valtakunnallisiin laaja-alaisiin teoksiin. Samalla oli mahdollista tutustua uusimpaan kuvanvalmistus- ja kaiverrustekniikkaan, jotka Suomessa eivät vielä tuolloin olleet kovin korkeatasoisia. Toteutusvaiheessa valmistettiin liitteinä olevat taidejäljennösten heliogravyyrit Pariisissa, puuleikkaukset teetettiin Kööpenhaminassa ja autotypia ja fototypia kuvien painolaatat Helsingissä, Tilgmannin uudessa kirjapainossa, jossa teos myös painettiin.

Koko projekti oli Leo Mechelin käsissä hänen ollessaan päätoimittajana ja toimitussihteerinä ja myöskin oman alansa kirjoittajana. Mainittakoon, ettei hän nostanut minkäänlaista palkkaa työstään tai matkarahoja tekemistään matkoista. Toimituskuntaan kuuluivat Mechelinin lisäksi Topelius, kirjallisuuden professori C. G. Estlander, kouluhallituksen ylijohdaja L. Lindelöf ja yliopiston rehtori Th. Rein. Kuvatoimitus oli taitelijoiden Albert Edelfeltin, Eero Järnefeltin ja Gunnar Berndtsonin osaavissa käsissä. Topelius oli alussa arvioinut kuluvan kuusi vuotta, ennen kuin teos olisi valmis, mutta se valmistuikin Mechelin johtamana jo kolmessa vuodessa eli 1893 sekä suomen- että ruotsinkielisinä painoksina. Seuraavana vuotena se käännettiin englanniksi, ranskaksi, saksaksi ja venäjäksi. Teosta sekä jaettiin eri maiden valtiomiehille että markkinoitiin kansalaisille. Se julkaistiin kymmenenä erillisenä vihkona, joista ensimmäinen ilmestyi huhtikuussa ja viimeinen joulun alla. Sen voi siis hankkia tavallaan osamaksulla, joka tuolloin oli tuntematon kauppatala, ja sidotuttaa vihon myöhemmin, tai hankkia sitä yhdellä kertaa kovakantisena sidoksena jopa korukantisena.

Olen tutustunut teoksen toiseen tarkennettuun painokseen vuodelta 1898 Helsingin yliopiston kirjastossa. Se on juhlavan oloinen, ruskeisiin nahkakansiin sidottu, kullatuin kansitekstein ja suuriruhtinaskunnan vaakunalla somistettu ja suuren, pitkulaisen valokuva-albumin kokoinen kuvateos. Sivuja on 390, yli 300 mustavalkoista kuvaa, 3-värikartoja ja kolmisenkymmentä suurta mustavalkoista taidejäljennöstä liitteinä. Teoksen sisältö jakaantuu kymmeneen lukuun, joissa tuodaan esille maa ja kansa, valtiojärjestelmä ja hallinto, poliittinen katsaus, kansantalous, opetustoimi, tieteellinen työ, tieteellinen kirjallisuus, suomalainen kaunokirjallisuus, lehdistö ja eri taiteenlajit.

Kirjoittajia oli kaikkiaan 28, mutta heidän nimeämistään en tässä yhteydessä pidä tarpeellisena. Vaikka he olivat eri-ikäisiä, kuuluivat eri säätyihin ja heillä oli erilaisia poliittisia mielipiteitä, heitä yhdisti pari yhteistä asiaa: He olivat parhaita asiantuntijoita, joilla oli vankka tietämys ja kokemus omalta alaltaan, ja he olivat yksimielisiä siitä, että teos palvelee Suomen etuja. Kieliriitoja ajatellen, voidaan todeta, että kirjoittajien joukossa oli sekä ruotsin- että suomenkielisiä, jotka kaikki, Setälää lukuun ottamatta, kirjoittivat artikkelinsa ensin ruotsiksi. Ruotsinkielisiä ja -mielisiä oli selvä enemmistö. Ruotsinkielisten liberaalien osuus oli myös huomattava johtuen siitä, että Mechelin itse kuului tähän joukkoon. Sitä vastoin yhtään fennomaania ei kirjoittajien joukossa ollut.

Teoksen kuvitus on loistava, vaikka valtaosa onkin viivapiirroksia johtuen sen ajan mahdollisuuksista. Olemassa olleista valokuvistakin on taiteilijoiden toimesta tehty oivalliset viivapiirroksot. Koko kuvitus rakentuu eturivin taiteilijoiden töihin ja heidän tätä tarkoitusta

varten tekemiinsä piirroksiin. Työssä olleiden kuvittajien luku- määrä oli 12. Eräässä teoksessa todetaan heidän olleen "kuohukermää", joka varmasti pitääkin paikkansa. Voidaan todeta, että mukana olivat kaikki mestarimme, jopa naisetkin, Helene Schjerfbeck, Venny Soldan-Brofelt ja Maria Wiik. Lähes kaikki tänäkin päivänä tunnetut arvotoekset ovat saaneet arvoisensa paikan teoksessa.

Suomalainen lehdistö piti teosta parhaana, mitä suomalainen kirjapaino oli saanut aikaan. Tekstin osuutta pidettiin asiallisena, mutta hieman kuivahkona. Enemmän lennokkuutta kaivattiin. Ulkomaisessa lehdistössäkin teos sai kiitosta. Tässä yhteydessä on todettava, että seitsemän vuotta myöhemmin julkaistiin Norjassa sekä ulkoasultaan että sisällöltään vastaava teos "Norge i det nittende aarhundrede"! Samana vuotena julkaistiin myös Venäjällä vastaava teos "La Russie", joka kuitenkin oli paljon vaatimattomampi kuin Mechelinin "Suomi 19. vuosisadalla", jonka ensimmäinen painos kaikkine kieliversioineen oli 6 600 kpl.

Huolimatta siitä, että toimitus ilmoitti halunneensa tarkastella asioita kriittisesti, sellaisina kuin ne realistisesti olivat, voi tarkkaavainen lukija "rivien välistä" aistia voimakkaan kansallisen paatoksen. Tämähän johtui luonnollisesti teoksen tarkoituksesta, taustasta ja vallinneesta ajanjaksosta. On myöskin havaittavissa, että ruotsinkielinen Suomi oli asialla, vaikka joukko suomenmielisiä olikin saatu mukaan yhteistyöhön. Tämä näkyy selvemmin painotuksissa ja kuvavalinnoissa, olihan toimituskuntakin ruotsinkielistä. Millaista Suomea tekijät olivat halunneet kuvata? Olivatko he onnistuneet?

Toimituskunta tulkitsi asian näin: "Se oli vaatimaton ja unohdettu maa, joka kuitenkin empimättä pyysi osuutta Euroopan sivistystyössä. Se oli silta idän ja lännen välillä, etuvartio pohjoisten jäätiköiden äärellä. Se oli kertomus kansasta, joka tarmolla oli voittanut luonnon voimat ja eri vaiheissaan aina säilyttänyt omaleimaisuutensa." Topelius, joka oli saanut kunnian kirjoittaa teokseen esipuheen, tiivistä asian näin: "Ajat vaihtelevat, vuosisadat valahtavat pisaroina historian helmaan. Nykyisyys on menneisyyden perillinen ja jättää perintönsä tulevaisuudelle. Jokainen vuosisata painaa leimansa maahan ja kansaan. Olot kehottavat kuvaamaan nyky- ja jälkimaailmalle nykyistä Suomea, semmoisena kuin se on yhdeksännellätoista vuosisadalla."

- - - "Tätä maata ei saata lumiin haudata, tätä kansaa ei saata kansakuntien joukosta hävittää, muuten syntyisi autio paikka Euroopan pohjanperille ja sen kulttuurin heijastuksiin pimeä aukko." Tässä on ajattelemisen aihetta meidänkin päivinämme.

Leo Mechelin oli kantanut vastuun ja tehnyt suuren työn teoksen synnyttämiseksi. Se on luettava eräksi kansallisteoksistamme, vaikka sitä ei olekaan kouluissa luettu. Sekä tekijät, kirjoittajat että kuvittajat olivat aikaansaannokseensa tyytyväisiä. Niinpä marraskuussa 1873 järjestettiin Hotelli Kämpissä suuret illalliset, joissa Mechelin joutui suurimman juhlinnan kohteeksi. Juhlallisia puheita pidettiin, maljoja kohoteltiin ja syötiinkin hyvin. Taiteilijakunta oli osallistunut juhlatilan koristeluihin ja useita teoksen syntyyn liittyviä julkaisemattomia piirroksia luovutettiin Mechelinille.

Eräs anekdootti, joka liittyy "jälkimaininkeihin" kerrottakoon. Akseli Gallen-Kallela oli suivaantunut Leo Mecheliniin, koska tämä oli Akselin mielestä maksanut hänelle liian pienen

korvauksen työstä. Kostoksi tästä hän teki illallisten aikana hiilipiirroksen, jossa sikaria polttavalla Mechelinillä oli valtaisa kyömynenä. Mikä vaikutus tällä oli, ei ole kerrottu.

Kovien otteiden aika - ensimmäinen sortokausi

Helmikuun manifesti 1899 herätti Suomen kansan takatalven hyiseen viimaan. Nikolai II oli Suomelta viennyt vuoden 1809 perustuslailliset oikeudet ja katsonut aikaisempien keisarien vakuuttelut pitämättömiksi. Suomalaiset tunsivat keisarin syöneen sanansa. Venäläistämismielinen Nikolai Bobrikov oli 1899 nimitetty panslavististen poliitikkojen ja virkamiesten mieliksi kenraalikuvernööriksi Suomeen saattamaan asiat täällä "Venäjän etujen mukaisiksi".

Palataanpa hetkeksi helmikuun manifestia edeltävään aikaan. Aleksanteri III, joka oli osoittautunut heikoksi hallitsijaksi, oli jo edellisen vuoden heinäkuussa antanut senaatin tehtäväksi laatia luonnoksen uutta asevelvollisuuslakia varten. Sen tuli olla valmiina joulukuun alkuun mennessä. Mechelinin laatimassa ehdotuksessa vedottiin Suomen perustuslakeihin, joiden mukaan asiaa ei voida ratkaista muuten kuin keisarin ja valtiopäivien yhteisellä päätöksellä. Senaatti lähetti kokonaan uuden ehdotuksen laiksi. Vanhaa asevelvollisuuslakia pidettiin edelleen hyvänä. Tämä ei kuitenkaan sopinut Bobrikovin ja kumppaneiden piirustuksiin. Keisarille selitettiin senaatin ylittäneen valtuutensa.

Seuraava siirto oli, että keisari kutsui ylimääräiset valtiopäivät kokoontumaan tammikuussa 1899. Näiden valtiopäivien ainoana tehtävänä oli antaa pelkästään lausunto Suomen sotaväen lakkauttamiseksi ja yhdistämiseksi Venäjän sotalaitokseen, sekä Suomen sotilasrasituksen tuntuva lisääminen. Lisäksi valtiopäiviltä evättiin päätösvalta sotalaitosta koskevissa asioissa. Valtiopäivien aikana annettiin lisäksi esityksiä, joiden mukaan Suomesta on sotapalvelukseen otettava miehiä sama %-määrä väkiluvusta, kuin samana vuotena Venäjällä kutsuttujen määrä. "Ylimäärän" ikäluokasta olisi palveltava venäläisissä joukoissa.

Juhlallisessa karonkassa, joka järjestettiin 17.11.1893 "Suomi 19:n neljällä vuosisadalla" kuvateoksen valmistumisen kunniaksi, Albert Edénfelt ojensi Hakkapeliitta-asussa olevaa Mechelinin kuvaavan akvarellin kuvateoksen "isälle".

Helsingin kaupunkimuseon kuva-arkisto.

Valtiopäivillä säädöissä käytiin kitkeriä keskusteluja menettelytavoista. Lopulta valtiopäivät lähettivät asiat kahteen valiokuntaan. Lakivaliokuntaa johti R. Hermanson ja asevelvollisuusvaliokuntaa Leo Mechelin. Valtiopäivät olivat päättäneet, että asiat käsitellään

kuten ennenkin keisarin lakiehdotukset, eikä vain lausunnon antamiseksi kuten keisari oli edellyttänyt. Oliko kaikkein korkeimpaan paikkaan Bobrikovin toimesta saatettu tieto siitä, että valtiopäivät niskuroivat eivätkä noudata "lakia"? Olivatko molemmat manööverit vain "totuttelua" Bobrikovin valtakauten.

Tämän jälkeen tuli sitten jäitä, eli mainittu helmikuun manifesti. Valtiopäivien asettamien valiokuntien työ oli vielä kesken, mutta sitä jatkettiin julistuskirjasta huolimatta. Kun molemmat valiokunnat aikanaan saivat mietintönsä valmiiksi, laati toimitusvaliokunta Leo Mechelinin johdolla vastauskirjelmän 27. toukokuuta 1899. Kirjelmässä todettiin senaatin yhtyneen kirjelmän sisältöön. Ratkaisua asevelvollisuusasiaan ei kuitenkaan saatu. Keisari suvaitsi jättää kirjelmän "omaan arvoonsa".

Manifestia olikin valmisteltu salassa jo ennen valtiopäivien alkua. Mitä tuo julistus sitten sisälsi? Korulauseita ja kielellisiä kiemuroita sisältävässä julistuksessa todettiin, ettei ollut selviä sääntöjä, kuinka yleisvaltakunnallisia lakeja on säädettävä ja Suomessa noudatettava. Yleisvaltakunnallisista asioista ei oltu laadittu luetteloa, vaan keisarille jäi valta päättää mikä olisi yleisvaltakunnallista. Suomen valtiopäivät voisivat antaa asioista vain lausuntoja. Puhtaasti paikalliset lait jäivät kuitenkin valtiopäivien päätettäväksi. Yleisvaltakunnallisuus pelotti suomalaisia. Mikä tahansa Venäjällä säädetty laki voitaisiin säätää yleisvaltakunnalliseksi. Asevelvollisuuslakikin ratkeaisi yleisvaltakunnallisena, huolimatta vastustuksesta.

Heti helmikuun manifestin julkaisemisen jälkeen muodostettiin Leo Mechelinin ehdotuksesta ja hänen johdossaan perustuslaillisten rintama, jonka tarkoituksena oli olla noudattamatta ja tottelematta lainvastaisia toimenpiteitä ja määräyksiä. Mechelin laati vastalauseadressin laittomasta asevelvollisuuslaista. Siihen kerättiin lähes puoli miljoonaa allekirjoitusta, huomattava määrä valtion virkamiehiä. Keisariin sillä ei kuitenkaan ollut mitään vaikutusta. Olisiko vika ollut esittelijässä von Plevessä, joka ei ollut varsinainen Suomen ystävä, vaan venäläinen virkamies, joka halusi säilyttää virkansa.

Ensimmäisenä toimenpiteenä oli senaatti päättänyt lähettää hallitsijalle kirjelmän, jossa pyydettiin ilmoitusta, ettei hän ollut pyrkinyt Suomen kansan perustuslaillisten oikeuksien supistamiseen. Senaatin lähetystö lähti viemään kirjelmää keisarille. Myös säätyjen puhemiehet olivat omine kirjelmineen samalla asialla. Kumpikaan lähetystö ei onnistunut aikeissaan.

Aleksanteri II kuolinpäivänä hänen patsaansa Nikolainkirkon edessä kukitettiin, kaduilla kulki surupukuisia kaupunkilaisia, kauppojen ikkunoissa oli suruharsoja ja kirjakauppojen ikkunoissa esillä isänmaallista kirjallisuutta.

Hermostunutta liikehdintää

Maaliskuun 1899 lopulla lähti Suomesta 500 hengen lähetystö Pietariin viemään keisarille Suurta kansalaisadressia, johon pääasiassa ylioppilaat olivat keränneet 522 931 nimeä. Adressin teksti lienee ollut jälleen Leo Mechelinin käsialaa. Lähetystöön oli valittu edustajia koko Suomen alueelta ja kaikista yhteiskuntaluokista. Adressissa pyydettiin saavutettujen valtiollisten oikeuksien palauttamista. Nikolai II ei kuitenkaan ottanut lähetystöä vastaan. Ministerivaltiosihteeri vain kehotti lakonisesti lähetystöä palaamaan kotiin ja ettei keisari ollut heille vihainen, koska heitä oli johdettu harhaan.

Syksyllä 1900 edellä mainitun kaltaisia "rintamia" lienee ollut useampiakin, koska tuolloin muodostettiin seitsemän komitean järjestö. Näillä ns. Mechelinin komiteoilla oli laajat kansainväliset yhteydet, ja ne julkaisivat eurooppalaisille tarkoitettuja Suomen tilanteesta kertovia uutislehtiä. Suomalaiset olivat jo manifestin julkaisemisen aikaan perustaneet Saksaan, Englantiin ja Ranskaan tiedotuslehdet propagandansa välittäjiksi. En liene väärässä, jos väitän, että ainakin Leo Mechelinin oli tällaisen toiminnan takana.

Monitahoisesta Leo Mechelinistä on syytä tuoda esille eräs puoli, josta ei vielä ole kerrottu. Hän oli oman aikansa rauhanaktivisti ja pasifisti. Hän otti osaa aktiivisesti eurooppalaisen rauhanliikkeen toimintaan ja vastusti ehdottomasti aseiden käyttöä vallan välikappaleina. Eräänä esimerkkinä tästä on Pariisissa 1901-06 ilmestynyt viikkolehti "L'Europeen" joka kuitenkin oli Mechelinin ja hänen ystävänsä Leclercqin yritys, rauhan lehti, jota oli kehitelty vuodesta 1897 asti. Pääomistajat olivat suomalaisia perustuslaillisen vastarinnan kannattajia.

Suomalaisia ei kuitenkaan mainittu lehden toimituksen eikä toimittajien luettelossa. Kaikki he kirjoittivat nimimerkillä, myös Mechelin. Kovan kilpailun puristuksessa Mechelinin lehti kuitenkin kuoli, mutta tavoitteet oli silloin jo saavutettu.

Kansalaisadressin jälkeen keväällä 1899 oli alettu laatia eurooppalaista kulttuuriadressia Suomen asian puolustamiseksi. Kulttuurienkilöiden nimiä kerättiin yli kymmenen tuhatta Pohjoismaista ja Euroopasta. Kesäkuussa 1899 lähti adressia viemään Pietariin Ranskan entisen oikeusministerin Trarieux'n johtama lähetystö. Tätäkään lähetystöä ei Nikolai ottanut vastaan. Tosin julkista huomiota se sai ja tietenkin närää Venäjän hovissa. Pietarin diplomaattipiireissä suhtautuminen oli kylmäkiskoista. "Kysymystä oikeuksista ei kannata esittää, sillä kolmen miljoonan suomalaisen kansakunnalla ei voi olla muita oikeuksia kuin mitä 120 miljoonan asukkaan Venäjä sille suo."

Syntymäpäivä - passiivisen vastarinnan juhla

Leo Mechelinin 60-vuotispäivänä 24.11.1899 näki kansakunta tilaisuuden tulleen osoittaa passiivista vastarintaa ja ärsyttää Bobrikovin hallintoa. Juhlinta, jonka kohteeksi Mechelin joutui, oli Suomen oloissa ennen näkemätöntä. Ei kuitenkaan ole epäilystäkään siitä, etteikö juhlakalulla olisi ollut riittävästi meriittiä juhlintaan, mutta tilaisuuteen haluttiin ladata muutakin, tosin "vain lain puitteissa".

Ensimmäinen laulutervehdys esitettiin jo keskiyöllä, jolloin Th.Reinin mukaan lauluseura Muntra Musikanter kävi onnittelukäynnillä. Bobrikov vaati tämän johdosta poliisiviranomaisilta tiukkasävyisesti selvitystä, oliko todella 40-miehininen kuoro tervehtinyt Mecheliniä laululla, vieläpä sydänyöllä Helsingin kadulla, ja miksei poliisi ollut ryhtynyt toimenpiteisiin sellaisen yleistä järjestystä ja rauhaa häiritsevän teon estämiseksi?

Juhlinta jatkui kuitenkin heti aamulla. Ensimmäiset onnittelijat olivat tietenkin puoliso Amanda ja tytär Cecilia. He olivat perheen ystävältä, Albert Edelfeltiltä tilanneet taulun, joka tänäkin päivänä tunnetaan nimellä "Maaherra". Se kuvasi "Vänrikki Stoolin tarinoiden" maaherra Wibeliusa nojaamassa raskaalla kädellä lakikirjaan ja pelottomasti katsomassa venäläiseen upseeriin.

Tuskin oli sanomalehdistä ehditty lukea Mechelinin elämäntyöstä kertovat artikkelit, kun kadulta kuului Akademiska Sångföreningin virittämä "Jumala ompe linnamme" ja sen jälkeen "Suomen laulu". Suuri joukko kaupunkilaisia seurasi lippuaan kantavia laulajia ja puhkesi eläköön huutoihin Mechelinin tullessa avoimen ikkunan ääreen kuuntelemaan ja kiittämään. "Maamme"-laulun kajahdettua joukko poistui "Porilaisten marssin" tahdissa. Näin on asiasta kertonut Päivälehdessä erikoisreportteri, tohtori Tekla Hultin.

Seuraavana oli erilaisten lähetystöjen virta. Ensimmäisten joukossa oli luonnollisesti kaupunginvaltuuston lähetystö. He pyysivät lupaa saada maalauttaa Mechelinistä muotokuvan istuntosalin seinälle. Muotokuvan maalasi sitten Albert Edelfelt. Maamarsalkka von Troilin johtama kansalaislähetystö toi yli kuudensadan kansalaisen adressin. Samalla luovuttivat taiteilija Albert Edelfelt, kirjailija Juhani Aho, päätoimittajat Axel Lille ja Eero Erkkö kuvanveistäjä Ville Vallgrenin himmeästä kullasta muovaaman mitalin, jossa on Mechelinin profiili toisella puolella ja toisella vapauden jumalatar suojelemassa Suomen vaakunaa. Lähetystöjä lienee ollut useita kymmeniä. Onnittelijoiden virrassa näkyi suomalaisen yhteiskunta- ja kulttuurielämän sekä Helsingin kaupungin merkkihenkilöitä, kertoo Hultin.

Juhlinta jatkui iltapäivällä ajanjaksoa hyvin myötäilevässä lumimyrskyssä Eläintarhassa. Suomen Taideyhdistyksen johto istutti nuoren tammen kasvihuoneen läheisyyteen ja laski sen juurelle lippaan, jossa oli kuudensadan kansalaisen kiitokset työstä, jonka Leo Mechelin oli suorittanut Suomen hyväksi. Juhlapäivä päättyi kansalaispäivällisiin Seurahuoneella, joka oli koristettu ruusuin ja köynnöksin. Juhlijointa oli lähes kuusisataa. Helsingin Filharmonisen Seuran orkesterin soittaessa "Kolmekymmenvuotisen sodan marssia", astui kunniavieras perheineen saliin. Puheita, puheita, eläköön huutoja, maljoja, isänmaallisia lauluja ja uusia puheita. Uskon, että syötiinkin pitkän kaavan mukaan. Juhlinnan kerrotaan jatkuneen myöhään yöhön. Puolen yön aikaan Mechelin lausui kiitoksensa ja hänet kannettiin kultatuolissa "Porilaisten marssin" tahdissa salista. Toimittaja Tekla Hultin kertoo, että tilaisuus oli korkeatasoinen juhla, mitä koskaan siinä paikassa oli pidetty. Bobrikov oli taas saanut miettimistä, mikä lannistaisi suomalaisten jääräpäisyyden.

Venäläistäminen alkaa

Bobrikov oli aloittanut kurinpalautuksen heti Suomeen tultuaan, perustanut sensuuri- viraston ja alkanut lopettaa sanomalehtiä. Venäjän kieltä oli käytettävä virkakielenä ja tällä verukkeella ryhdyttiin suomalaisia virkamiehiä vaihtamaan venäläisiin rautateillä, postissa ja muissakin valtion laitoksissa. Lehtisensuuri vaikeutti myös Leo Mechelinin kirjoittelua, jonka merkitys oli suuri. Suomalaisten postimerkkien käyttö ulkomaan postissa kiellettiin ja vähän myöhemmin Suomessakin. Alkoi "surumerkkien aika". Laittomina pidetyt asevelvollisten kutsunnat aloitettiin. Muutkin laittomuudet lisääntyivät ja saivat sellaisia muotoja, etteivät myöntyväsimmätkään niitä enää voineet hyväksyä. Varsinainen ukonilma antoi kuitenkin vielä odottaa itseään.

Heinäkuussa 1901 antoi keisari "armollisesti" Suomelle uuden asevelvollisuuslain, jonka valmistelussa oli ohitettu kaikki aikaisemmat menettelytavat, valtiopäivät, senaatti, jopa Venäjän sisäisetkin lainvalmisteluelimet. Se oli pienen "oikeaoppisen" ryhmän aikaansaannos. Tuskinpa Bobrikov oli ollut vain sivustakatsojana. Laki pantiin välittömästi täytäntöön. Suomessa voitiin vain todeta, että "adressidiplomatia" oli hävitty. Suomalainen sotaväki oli

lopetettava. Asevelvolliset sijoitettava Suomesta rekrytoitaviin joukko-osastoihin, mutta osa voitaisiin käyttää venäläisten joukkojen täydennykseksi. Upseeristo tuli olemaan venäläisiä ja aliupseereilla tulisi olla venäjän kielen taito.

Järjestelmällistä, passiivista vastarintaa varten perustettiin syksyllä 1901 järjestö, jota venäläiset alkoivat kutsua Kagaaliksi, joka Venäjällä tarkoitti halveksittua juutalaisen seurakunnan järjestöä. Suomessa nimi sai kuitenkin isänmaallisen merkityksen. Aloitteentekijänä oli perustuslaillinen ryhmittymä, jonka johtohahmoina olivat ainakin Mechelin ja Svinhufvud. Järjestön pääasiallisena tavoitteena oli laittomien kutsuntojen vastustaminen. Kagaali loi valtakunnallisen verkoston, jolla oli 45 alueellista komiteaa, Helsingin toimintakeskuksessakin viitisenkymmentä henkilöä. Rinnalle perustettiin vielä naisjärjestökin, naiskagaali. Kagaalilla oli myös maanalainen lehdistö ja näin onnistuttiin välttämään sensuuri. Asiamiehillä, jotka lehtiä jakoivat ja keräsivät tietoja julkaistaviksi, oli hyvät kontaktit maamiesseuroihin, raittiusyhdistyksiin ja Martta-yhdistyksiin.

Järjestäytyneellä passiivisella vastarinnalla uhattiin Bobrikovin asemaa ja estettiin venäläistämisyarkimyksiä. Se myös aiheutti sen, että lähes epäonnistuneet kutsunnat keskeytettiin, suomalaisia joukkoja ei sulautettu Venäjän sotaväkeen, eikä suomalaisia viety Venäjän ja Japanin väliseen sotaan. Leo Mechelin jättäytyi kuitenkin vähitellen sivuun Kagaalin toiminnasta, koska siellä haluttiin valmistautua myös aseelliseen vastarintaan, joka taas ei sopinut Mechelinin ajatusmaailmaan. Alkoi muodostua erillisiä aktivistiryhmiä, joilla kaikilla oli hieman toisistaan eroavia painotuksia vastarinnan suhteen. Useat suunnittelivat attentaatteja ja murhia valtaapitäviä vastaan. Eikä tämä uhannut pelkästään venäläisiä, vaan myös suomalaisia myöntöväisyyshmiehiä.

Ensimmäisen kerran jyrähti huhtikuun 15. 1903. Tällöin julkaistiin keisarillinen asetus valtiollisen järjestyksen ja yleisen rauhan säilyttämisestä Suomessa sekä kenraalikuvernöörin toimintaohjeet. Nämä antoivat Bobrikoville kolmeksi vuodeksi diktaattorin valtuudet ja niitä hän myös käytti. Ei kestänyt montakaan päivää, kun "epä-suosittuja" Suomen kansalaisia ryhdyttiin karkottamaan ulkomaille. Leo Mechelin oli tuolloin Tukholmassa, missä sikäläinen Venäjän lähettiläs kortilla ilmoitti, että häntä on kielletty palaamasta Suomeen, ja jos hän tämän määräyksen rikkoisi, hänet karkotettaisiin Venäjälle. Samalla ilmoitettiin, että 12.000 markan vuotuinen eläke senaattorin virasta oli lakkautettu. Helsingissä Mechelinistä maalattu muotokuva, joka oli ripustettuna kaupunginvaltuuston kokoussalin seinälle, vietiin piiloon poliisikamarin ullakolle.

Leo Mechelinin karkotukselle Bobrikov näki selvät perusteet. Hänhän oli "törmännyt" Mecheliniin lähes päivittäin. Mechelinin kirjallisen toiminnan tuotteet, artikkelit ja vihkoset Suomen autonomisesta asemasta ja laintulkinnoista levisivät koti- ja ulkomaisen lehdistön kautta myös Venäjälle, eivätkä venäläiset vallanpitäjät kyenneet osoittamaan niitä virheellisiksi, valheellisiksi eikä edes herjauksiksi. Lisäksi Leo Mechelinin 60-vuotispäivien ylitsevuotava juhlinta oli saanut Bobrikovin raivoihinsa. Eikä entinen senaattori, joka edelleen oli mukana perustuslaillisten johtohahmona ja organisoinut passiivista vastarintaa, ollut kelvoinen Bobrikovin Suomeen.

Tukholmassa Leo Mechelinin kirjallinen toiminta jatkui kuten ennen karkotustakin. Se oli hänelle niissä oloissa ainoa mahdollinen tapa passiiviseen vastarintaan. Samanaikaisesti

lähetettiin maanpakoon useita muitakin johtavia Suomen kansalaisia, joita Bobrikovin listoilla on laskettu olleen viitisenkymmentä. Suurin osa heistä asettui Tukholmaan ja jatkoi passiivista vastarintaa ja toimintaansa sieltä käsin. Mechelinillä oli yhteyksiä Venäjältä karkotettuihin vapaamielisiin, jotka olivat ryhmittyneet Saksaan. Hän jopa laati ehdotuksen Venäjän perustuslailliseksi valtiosäännöksi! Koska karkotukset Ruotsiin eivät tuottaneet toivottua tulosta, Bobrikov hankki keisarilta suostumuksen, jonka nojalla suomalaiset voidaan vastedes karkottaa Siperiaan saakka.

Sortokausi päättyy

Porvoon valtiopäivistä alkaen oli ollut voimassa määräys, että kenraalikuvernöörin tehtäviin ja oikeuksiin kuuluu puheenjohtajuus senaatissa. Tämä oli jäänyt kuolleeksi kirjaimeksi, koska senaatti ei ollut suostunut keskustelemaan venäjäksi, eikä kukaan kenraalikuvernööreistä ollut osannut ruotsiakaan. Näin ollen puheenjohtajana oli toiminut yleensä valtionvaraintoimituskunnan päällikkö. Bobrikov ei ollut saanut venäläistämishjelmaansa ulotettua senaattiin saakka. Lopulta lokakuussa 1903 hän astui senaatin puheenjohtajaksi ja senaatin oli pakko puhua venäjää. Bobrikov oli päässyt tavoitteeseensa. Kielimanifesti oli muutoinkin toteutumassa. Hän oli nyt Suomen diktaattori ja kansa saisi maistaa hänen oikeuttaan, ellei sitä vielä ollut oppinut.

Eikä kansa oppinut. 16.6.1904 pamahti senaatin linnan toisen kerroksen tasanteella. Eugen Schauman oli viidesti ampunut Nikolai Bobrikovia ja sitten ampunut itsensä. Seuraavana yönä Bobrikov menehtyi luodin sirpaleiden aiheuttamiin sisäisiin vammoihin. Tieto tapahtuneesta saapui Tukholmaankin ja luonnollisesti myös maanpaossa olevalle Mechelinille. Kerrotaan hänen puhelimitse tiedustelleen Ruotsin ulkoasiainministeriltä tarkempia tietoja ja todenneen sitten kyynelsilmin: "Kas siinä, mihinkä on saatettu Suomi, joka tähän asti ei ole mitään tietänyt hirmutöistä ja verestä."

Vuotta 1904 voitaisiin aivan hyvin kutsua taisteluaktivistien kaudeksi. Tuolloin perustettiin Kagaalin liian "pehmeään" toimintatapaan kyllästyneiden toimesta Suomen aktiivinen vastustuspuolue. Puuhamiehenä oli Konni Zilliacus, joka oli joutunut ristiriitaan Leo Mechelinin kanssa Tukholmassa pidetyssä kokouksessa. Jo ennen tätä puoluetta oli perustettu myös Työläisaktivistienjärjestö, jonka toimintatapa oli hyvin lähellä Kagaalia. Tästäkin järjestöstä erkaantui soluja, jotka perustivat löyhän Taistelujärjestön. Eugen Schauman oli tyyppillinen tuon ajan taisteluaktivisti. He toimivat yleensä yksin tai parin hengen ryhmänä. Suunnittelivat attentaattinsa, aikataulunsa ja valitsivat kohteensa itse. On voitu jälkikäteen todeta, että Bobrikoviakin varten oli ollut useampia "attentaattoreita", jotka eivät kuitenkaan ehtineet toteuttaa aikeitaan. Vuosina 1904-05 tehtiin useita epäonnistuneita yrityksiä molempien taistelujärjestöjen toimesta.

Bobrikovin valtakauden päätyttyä käytiin neuvotteluja Venäjän liberaalien kanssa helmikuun manifestin määräysten kumoamiseksi. Samaan aikaan sekä Venäjän että Suomen aktivistiedustajat kävivät neuvotteluja ulkomailla vallankumouksen nostattamiseksi Venäjällä, jolloin Suomikin saisi itsenäisyytensä. Näin pitkällä ei kuitenkaan vielä oltu. Helpotuksia Bobrikovin valtuuksiin saatiin vähitellen, ja olot Suomessa helpottuivat. Karkotetuille luvattiin paluu Suomeen ja maine näin "puhdistettiin". Leo Mechelin oli ensimmäisten palaavien joukossa, kun Turun juna illalla 5.12.1904 saapui Helsinkiin. Asemalle ja Rautatientorille oli koleasta ja sateisesta säästä huolimatta saapunut kymmenisentuhatta kaupunkilaista. He ottivat karkotetut vastaan isänmaallisin lauluin ja eläköön huudoin. Muutamia tulijoita kannettiin olkapäillä, mutta Mechelinin hevoset irrotettiin vaunujen edestä ja nuoret miehet vetivät ne Mikonkatua Esplanadille, jossa Runebergin patsaan juurella laulettiin "Maamme". Sitten jatkettiin matkaa "Porilaisten marssin" tahdissa Seurahuoneelle, missä Mechelin puhui vastaanottajilleen. Suomen kansa uskoi ja toivoi, että sortokausi olisi nyt ohi ja voitaisiin palata siihen onnelliseen Aleksanteri II aikaan, jolloin vauraus kasvoi, sivistystaso nousi ja "kaikki oli hyvin". Vielä ei kuitenkaan ollut pilvilinnojen aika. Suuria mullistuksia oli odottamassa. Nämä vaikuttaisivat väistämättä myös Suomen tulevaisuuteen, poliittiseen järjestelmään ja perustuslakeihin.

Bobrikovin karkoittama Leo asui vaimoineen Tukholmassa, mutta matkusteli muuallakin Euroopassa, kuten tässä Wildbadissa elokuussa 1903.

Museovirasto.

Tynkä valtiopäivät - paljon porua vähän villoja

Keisari oli kutsunut valtiopäivät koolle 9. joulukuuta 1904, ja Leo Mechelinilläkin oli taas mahdollisuus olla mukana. Hänet valittiin puhemiesneuvoston jäseneksi sekä valtiovarain- että erityisen valitus- ja toimitusneuvoston puheenjohtajaksi. Valtiopäivien avajaisiin lähettämässään viestissä Nikolai II ilmoitti pitävänsä edelleen voimassa helmikuun manifestin ja Bobrikoville annetut valtuudet. Tämä ilmoitus oli tavallaan shokki, johon unelmat romutuivat. Mechelinin johdolla rivit kuitenkin koottiin ja valtiopäivät päätivät vielä kerran lähestyä keisaria suurella anomuskirjalla, jolla pyydettiin laillisten olojen palauttamista.

Oli lähes luonnollista, että anomuskirjan laati Mechelin ja valtiopäivät hyväksyivät sen. Valtiopäivämiesten yksityisessä kokouksessa tehtiin päätös, jonka mukaan Mechelin, Otto Donner ja Felix Heikel matkustaisivat Pietariin tapaamaan ruhtinas Obolenskia koettaakseen

hankkia myönteistä vastausta suureen anomukseen. Heillä oli myös kirjelmä, jossa perusteltiin valtiopäivien lausumia toivomuksia. Samalla ehdotettiin, että jos laittomat kutsunnat heti peruutettaisiin, voisi Suomi maksaa vuotuisen rahamäärän edellyttäen, että valtiopäivät rahasumman hyväksyisivät. Enemmän aikaa vievien asioiden käsittely voitaisiin aloittaa jo perustetussa Tagentseffin komiteassa. Leo Mechelin kävi keskusteluja myös ministeri Witten kanssa. Osoittautui, ettei Venäjän päättävissä piireissä oltu aivan taipumattomia asevelvollisuuskysymyksen suhteen.

Maaliskuun lopussa levisi tieto, jonka mukaan neuvottelukokouksessa olisi sovittu, että uuden asevelvollisuuslain soveltaminen on toistaiseksi lakkautettu ja 1905 kutsunnat peruutettu sekä tuomarien virasta erottamista koskeva asetus kumottu. Koska mitään virallista vastausta anomukseen ei kuitenkaan saatu, päättivät säädetyt anoa valtiopäivien lykkäämistä syksyyn. Kaivatun vastauksen sijasta tulikin keisarilta määräys valtiopäivien lopettamisesta 15. huhtikuuta. Äänioikeuden uudistuskysymyksen loppuun saattaminen kävi mahdottomaksi, vaikka halua olisi ollutkin.

Mechelinin perustuslaillisten eli ruotsalaisten ja nuorsuomalaisten valtiopäivämiehet olivat valtiopäivien päätyttyä muodostaneet valtuuskunnan, jonka puheenjohtajaksi valittiin Mechelin ja varapuheenjohtajaksi Donner. Valtuuskunnan tehtävänä oli seurata tilanteen kehittymistä valtiopäivien välillä ja ryhtyä tarpeen vaatimiin toimenpiteisiin.

Tilanne Venäjällä mutkistui kuitenkin koko ajan. Hallitus yritti tehdä myönnytyksiä, mutta ne eivät tyydyttäneet vapaamielisiä. Tilanne johti yleiseen lakkoon Venäjällä. Suomeen lakko levisi rautatietyöläisten aloitteesta ja se tunnetaan suurlakkona, joka alkoi Helsingissä 30. lokakuuta 1905 ja seuraavana päivänä se levisi koko maahan. Lakko oli alun perin täysin työväen käsissä, jotka nyt pääsivät ensimmäisen kerran osoittamaan joukkovoimaansa. Lakkoon tosin yhtyi perustuslaillisia, jopa työnantajiaakin. Lakkohan ei ollut suunnattu työnantaja vastaan. Kerrotaan joidenkin maksaneen palkkaakin lakkoajalta työntekijöilleen. Lakon alla olivat perustuslailliset ja työväestö löytäneet yhteiset tavoitteet. Oli jopa perustettu yhteinen kansalliskaartikin järjestystä valvomaan. Yhteistyö alkoi kuitenkin lakon aikana rakoilla työväestön esittäessä Tampereen punaisen julistuksen mukaisia lisävaateita, yleistä lakiasäättävää kansalliskokousta, väliaikaista hallitusta ja autonomian laajentamista. Lopulta astuttiin taas eri leireihin ja kansalliskaartikin hajosi punakaartiin ja valkokaartiin.

Lokakuun puolivälissä olivat perustuslaillisten valtuuskunnan jäsenet Adolf Törngren ja F. G. Björnberg matkustaneet Pietariin keskustellakseen kreivi Witten kanssa Suomen tilanteesta. 23. lokakuuta Törngren esitteli Wittelle Mechelinin laatiman muistion, jossa edelleen toistettiin vaateet autonomian palauttamiseksi, helmikuun manifestin ja Bobrikovin ohjeiden peruuttamiseksi, sekä myöntyväisyyksiä ja venäläisten vaihtamiseksi yleistä luottamusta nauttiviin miehiin. Hän lupasi kuitenkin esitellä keisarille suomalaisten toivomukset ja hankkia niihin hänen suostumuksensa. Witte pelkäsi suomalaisilla olevan pitemmällekin meneviä itsenäisyyspyrkimyksiä. Niinpä hän pyysi vakuutusta, että rauha Suomessa palautuu ja että suomalaiset luopuvat mahdollisista ajatuksistaan julistautua Norjan tapaan itsenäisiksi. Törngren ja Björnberg vakuuttivat, että rauha palautuu, eikä itsenäistyminen kuulunut perustuslaillisen puolueen ohjelmaan.

Törngren kävi toisen kerran Gripenbergin kanssa Witten puheilla Pietarissa lakon jo alettua. Tällöinkin hän jätti Mechelinin kirjeen Wittelle. Ministeri tiedusteli mahdollisuutta saada tarvittaessa keisarille turvapaikka Suomessa. Törngren ei uskaltanut antaa takuita turvasta, mutta vakuutti, ettei Suomen kansan enemmistö varmaankaan mitenkään vahingoittaisi keisaria. Tälläkin kerralla Törngren vakuutti, että olot rauhoittuvat, jos perustuslaillisten ehdotukset hyväksytään.

Perustuslaillisten lobbaus Pietarissa ja Helsingissä kenraalikuvernööri Obolenskin suuntaan jatkui varsin tiukkatahtisena. Samoin tekivät oletettavasti myös vanhasuomalaiset. Sosialistit tuntuivat oleva koko ajan "kierroksen perässä". Kun lakko katkaisi rautatieyhteydet, kerrotaan matkustetun laivoilla. Obolenski oli siirtänyt virastonsa Kruunuvuoren selälle ankkuroituun sotalaiva "Slavaan". Sinne hän kutsui kilpailevat puolueet kuullakseen kunkin ehdotukset keisarille lähetettäväksi pyynnöksi ja kutsuksi valtiopäiville. Perustuslaillisten neuvottelijoina olivat Mechelin, Wrede, Donner ja Grotenfelt, vanhasuomalaisten Danielson, Gebhard ja Brander. Mechelin kertasi 31. joulukuuta 1904 valtiopäivien tekemän anomuksen. Tähän Danielson totesi, että hänenkin puolueensa ottaisi kiitollisuudella vastaan tuollaisen julistuskirjan. Kun monituntisen neuvottelun tuloksena ajatukset oli saatu yhteen sopiviksi, pyysi Obolenski ehdotukset kirjallisena seuraavaksi päiväksi. Lopuksi Obolenski mainitsi myös senaatin laativan omaa julistusluonnostaan.

Yön aikana Mechelin laati lopullisen keisarille toimitettavan pyynnön ja valtiopäiväkutsun ja ne toimitettiin Mechelinin, Wreden ja Donner toimesta Obolenskille. Hän esitti vastaväitteitä joihinkin kohtiin, mutta ei kuitenkaan ollut itsepäinen, vaan lupasi toimittaa keisarille Pietariin sekä perustuslaillisten että senaatin laatimat asiakirjat, jotka poikkesivat toisistaan vain vähäisessä määrin. Samalla hän lupasi suositella perustuslaillisten ehdotuksia hyväksyttäväksi. "Punainen" julistus ei Obolenskille kelvannut.

2. marraskuuta lähti luotsialus "Eläköön" viemään asiakirjoja ja kahta perustuslaillisten "saattajaa" Pietariin. Katsottiin, että varma oli aina varmaa. Noihin aikoihin oli tavallista, että "vahinkoja" sattui. Seuraavana päivänä julistusasiaa käsiteltiin Pietarhovissa. Venäläiset ministerit, Witte etunenässä, puolsivat ehdotuksia pääkohdiltaan ja keisari hyväksyi julistuskirjan pienin muutoksin joihinkin kohtiin. Marraskuun manifesti ja valtiopäiväkutsu allekirjoitettiin 4. marraskuuta. Vielä samana päivänä "Eläköön" palasi Helsinkiin arvokkaine lasteineen ja Mechelin, Wrede, Danielson ja muutamat muut saivat kutsun saapua "Slaavalle" illalla. Obolenski julkisti julistuskirjan sisällön kutsutuille. Samalla hän moitiskeli suomalaisia lakon aikana osoitetusta nurjamielisyydestä venäläisiä kohtaan, ja jota hän itsekkin oli saanut tuntea. Mechelin piti hänelle kuitenkin sovittelevan ranskankielisen puheen vakuuttaen, että nurjamielisyys varmasti haihtuu, kun säännölliset olot palautuvat.

Kerrottakoon vielä luotsialus "Eläköön" lähtöön liittyvä tapahtuma. Suurlakon aikana satamavalvonta oli kansalliskaartin kapteenin John Kockin tehtävänä. Yksikään laiva ei saanut lähteä ilman hänen allekirjoittamaansa lupalappua. "Eläköön" lähtiessä oli Kock nukkumassa. Tuskin hän olisi alusta päästänyt menemään. Lähtöluvan kuitenkin kirjoittivat kansalliskaartin kansliassa työskennelleet ylioppilaat. Kockin väärennetyjä nimikirjoituksia on vapaussodan jälkeen löydetty useammastakin paikasta.

Perustuslaillinen ryhmittymä oli enemmän kuin tyytyväinen saavutettuun tulokseen. Helmikuun manifestin täytäntöönpano keskeytettiin, Bobrikovin diktatuuriasetus, santarmiston valtuudet, 1901 asevelvollisuuslaki ja muita laittomiksi katsottuja asetuksia kumottiin. Niihin kohtiin, jotka keisari oli hylännyt tai siirtänyt myöhemmiksi, uskottiin neuvottelemalla saatavan asialliset ratkaisut. Työväestökin olisi voinut olla melko tyytyväinen, vaikka se ei ollutkaan saanut kaikkea vaatimaansa. Oli saatu kuitenkin autonomia säilymään, laittomat lait kumottua ja äänioikeuskysymys uuteen jatkokäsittelyyn. Voimannäytöllä luultiin kuitenkin saatavan enemmän. Yleislakko Venäjällä oli päättynyt jo 3. marraskuuta. Perustuslaillisten neuvottelut työväestön edustajien kanssa lakon lopettamiseksi veivät oman aikansa, mutta 6. marraskuuta suurlakko oli elettyä aikaa. Seuraavana päivänä suurlakkokomitea järjestikin senaatintorilla asiaan kuuluvan joukkokokouksen.

On todettava, että Leo Mechelinin osuus marraskuun manifestin saamiseksi, suurlakon lopettamiseksi ja olojen normalisoimiseksi oli ollut erittäin suuri. Suomen oloissa ennen kokematon oli se tehokas lobbaus, salaiset manööverit ja operaatiot, joita edellä esitettyjen tapahtumien yhteydessä suoritettiin. Voisi melkein väittää Leo Mechelinin taas kerran nousseen kansan suosikiksi. Hänen politiikkansa järjestäytyneestä passiivisesta vastarinnasta, jatkuvasti samat adressein julkituodut vaatimukset ja sitkeät henkilökohtaiset neuvottelut eli "lobbaukset" sopivien henkilöiden kanssa olivat lopulta johtaneet Suomen kansan enemmistön tahdon toteutumiseen. On kuitenkin todettava, että sosialisteille jäi kalavelkoja joukkovoimastaan huolimatta. Johtuneeko tämä siitä, ettei heidän johtomiehillään vielä tuolloin ollut riittävää kokemusta politiikan koukeroista.

Toistamiseen senaattoriksi

Lakon aikana, 30. lokakuuta, myöntäväisyysmiesten muodostama senaatti erosi todettuaan, että tilanne oli ryöstäytynyt sen käsistä. Välittömästi marraskuun manifestista tiedon saatuaan aloittivat perustuslailliset neuvottelut uuden senaatin kokoonpanosta kenraalikuvernööri Obolenskin kanssa. Näissäkin käytiin kilpajuoksua ajan kanssa. Perustuslaillisten neuvottelijat olivat ehtineet "Slaavalla" pidettäväksi sovittuun neuvotteluun ennen Kockin johtamaa sosialistien valtuuskuntaa. Syynä oli se, ettei Kockin onnistunut asemastaan huolimatta saada kuljetusta "Slaavalle". Jostakin syystä, jota voidaan vain arvailla, se onnistui vasta, kun ministerilistasta oli jo sovittu Obolenskin kanssa. Näin ollen Rautatienatorilla huutoäänestyksellä valitut ministerit jäivät esittelemättä.

Uusi senaatti nimitettiin vasta 1. joulukuuta 1905, vaikka tästä oli jo lakon aikana voitu sopia Obolenskin kanssa. Talousosaston varapuheenjohtajaksi nimitettiin Leo Mechelin. On huomattava, että kenraalikuvernööri oli muodollisesti senaatin ja eri osastojen puheenjohtaja, mutta talousosaston varapuheenjohtaja vastasi pääministeriä. Tätä senaattia voidaan pitää

Suomen ensimmäisenä poliittisena hallituksena. Olihan se muodostettu poliittisten tapahtumien johdosta kesken kolmivuotiskauden. Senaatilla oli myös ensimmäinen hallitusohjelma niistä poliittisista tavoitteista, joita se aikoi toteuttaa.

Ensimmäisenä tehtävänä oli valtiopäivä uudistus, eli siirtyminen säätyvaltiopäivistä yksikamariseen eduskuntaan ja äänioikeuden laajentaminen. Tätä varten asetettiin komitea, joka seuraavan vuoden helmikuun lopussa sai mietintönsä paperille. Näitä

uudistuksia varten ylimääräiset valtiopäivät oli kutsuttu koolle jo 20. joulukuuta 1905. Senaatin ehdotus uudeksi valtiopäiväjärjestykseksi ja vaalilaki annettiin valtiopäiville lähes komitean ehdottamassa muodossa ja hyväksyttiin säädysissäkin lähes yksimielisesti. Uusi valtiopäiväjärjestys ja vaalilaki tuli voimaan 1. lokakuuta 1906. Todettakoon, että äänioikeutettujen lukumäärä nousi kymmenkertaiseksi ja Suomen naiset saivat ensimmäisinä naisina äänioikeuden Euroopassa. Eduskunta ei saanut uusia valtaoikeuksia, eikä hallitsijan valtaakaan kaventunut. Valtiopäivät oli kuitenkin kutsuttava koolle vuosittain, mutta hallitsija voi hajottaa ne tahtonsa mukaan ja jättää vahvistamatta eduskunnan päätökset. Suomi oli yhdellä askeleella siirtynyt perin vanhanaikaisista säätyvaltiopäivistä mahdollisimman demokraattiseen edustuslaitokseen.

Viimeiset säätyvaltiopäivät päättyivät 18. syyskuuta 1906, ja juhlalliset päättäjäiset pidettiin keisarillisen palatsin valtaistuinsalissa eli nykyisessä presidentin linnassa. Tämän lisäksi säädät järjestivät omia nelikamarisen säätyjärjestelmän "hautajaisia". Uusien puolueiden muodostamisella oli kiire ja uusia verkostoja rakennettiin.

Varsin kiviseksi ja ohdakkeiseksi muodostui Mechelinin senaatin polku. Tilanne Venäjällä ei rauhoittunutkaan. Perustuslailliset ja liberaalit alkoivat jäädä "taantumuksen" jalkoihin, ja se heijastui myös Suomeen. Samanaikaisesti oli Suomessa tapahtumassa vanhojen puolueiden hajaantumista. Ensimmäiset eduskuntavaalit pidettiin 1907. Niissä perustuslailliset kärsivät pahan tappion, joka vaikeutti olennaisesti Mechelinin senaatin toimintaa. Monet ohjelmassa mainitut tehtävät jäivät toteutumatta. Senaatti joutui 1908 vastaamaan useihin välikysymyksiin, jotka koskivat Venäjän politiikkaa. Erään tällaisen jälkeen se sai moitteita kyvyttömyydestään puolustaa Suomen autonomiaa ja parantaa vähäosaisten oloja Suomessa. Mechelin katsoi tämän epäluottamuslauseeksi ja pyysi senaattinsa eroa. Käytännössä senaatista saivat eron vain Mechelin ja kolme muuta perustuslaillista ja tilalle istutettiin vanhasuomalaiset. Keisari ei katsonut suopeasti suomalaisten parlamentaarisia kokeiluja. Niinpä hän hajotti eduskunnan neljästi kolmen vuoden aikana ja määräsi toimitettavaksi uudet vaalit.

Elonkorjuujuhla Löytymäessä 1908.

Museovirasto.

Eikö aurinko koskaan nouse idästä?

Tätä varmaan moni suomalainen kyseli, kun suurlakon jälkeinen toivorikas kausi oli ohi ja toinen sortokausi 1907 teki tuloaan jatkuen 1909 nimitetyn kenraalikuvernööri Frans Albert Seyn komennossa. Tämä oli toiminut kenraalikuvernöörin kanslian päällikkönä jo Bobrikovin ajoista lähtien, ja sitä ennen sotilasuralla Suomen sotilaspiirin esikunnassa. Jäljet pelottivat suomalaisia. Jo ennen Seyn aikaa oli Suomen aktiivinen vastustuspuolue kaivanut sotakirveensä maasta ja perustanut Konni Zilliacuksen johdolla "Voimaliiton". Aseita oli hankittu ja voimatoimiin valmistauduttiin. Kerrotaan Svinhufvudin ja Akseli Gallen-Kallelan olleen liiton jäseniä. Ainakin Voimaliiton muistomitali, joka lyötiin vasta 1943, oli tehty Gallen-Kallelan 1906 piirtämän luonnoksen pohjalta. Senaatti kuitenkin lopetti Voimaliiton venäläisten painostuksesta.

Leo Mechelin oli aktiivisesta politiikasta sivussa, kunnes hän 1910 asettui eduskuntaehdokkaaksi Ruotsalaisen kansanpuolueen listoille. Hänen kynänsä ei kuitenkaan ollut vielä tylsynyt. Lukuisia artikkeleita, selityksiä ja pamfletteja eri kielillä lähti hänen kirjoituspöydältään. Hänen 70-vuotispäiväänsä 1909 vietettiin lähes kokonaan perhepiirissä hänen omasta pyynnöstään, eikä 60-vuotispäivien kaltaista kansallista juhlintaa järjestetty. Ajan henki olisi kyllä nytkin ollut otollinen salattuihin mielenosoituksiin. Perheessä oli kuitenkin suruaika Alexandra-rouvan kuoleman johdosta, joten päätös oli ymmärrettävä. Lehdistö kuitenkin piti hänen elämäntyötään esillä. Kukkia ja sähköitä virtasi kotiin, eikä muutamaa lähetystöäkään haluttu estää. Ateneumin portaikossa järjestettiin ainoa julkinen tilaisuus. Siellä paljastettiin Walter Runebergin veistämä Mechelinin pronssinen rintakuva, joka 1943 siirrettiin Säätytalon puistikkoon.

Eduskuntavaaleissa 1910 Leo Mechelin valittiin 70-vuotiaana koko maan suurimmalla äänimäärällä ruotsalaisten kansanedustajaksi. Eduskunnassa hän toimi ensimmäisen vuoden perustuslakivaliokunnan puheenjohtajana. Seuraavina kahtena vuotena valtiovarainvaliokunnan puheenjohtajana ja 1913 uudestaan perustuslaki- ja adressivaliokunnan puheenjohtajana. Mietintöjä, muistioita, perusteluja ja ehdotuksia. Vähitellen fyysinen terveys alkoi heiketä, mutta ajatus ja käsityskyky kulkivat kirkkaina. Seuraavissa eduskuntavaaleissa hän ei enää halunnut asettua ehdokkaaksi.

Venäjällä ajaututtiin vallankumousta kohti. Suomessa venäläistäminen eteni, eivätkä suomalaiset sille paljoakaan voineet. Eduskunnan ja senaatin kannanotoille ei Venäjällä annettu paljoakaan arvoa. Niistä ei tainnut olla edes "kumileimasimiksi". Oikeustaistelu Suomen autonomiasta ja oikeudellisesta asemasta suuren Venäjän kyljessä, missä kansalliskiihkoilijat nakersivat Suomen perustuksia, oli taas alkanut.

Leo Mechelin oikeustaistelu loppui tammikuun 26. päivän vastaisena yönä 1914 Helsingissä. Suruviestin tavoitettua suomalaiset, uskon monen tunteneen Kalevalan Suuren Tammen kaatuneen. Hänen jättämänsä aukko olisi vaikea täytettäväksi. Aika olisi näyttävä mitä Leopold Henrik Stanislaus Mechelinistä jäi jälkipolville. Ainakin hänen kanssaan meni hautaan kokonainen aikakausi, sääty-yhteiskunta.

Paasikivi on muistelmissaan sortovuosilta sanonut, että idealisteihin ja optimisteihin kuului ennen muita Leo Mechelin, ja että hän on aina kadehtinut tämän kaltaisten onnellisten

suoraviivaista elämänsäntettä: "Kaikki hyvä, laki ja pienen kansan oikeus tulevat vielä joskus voittamaan".

Senaattori Heikki Renvallille Mechelin kerran mainitsi, että kehitys todennäköisesti vie itsenäisyyden saavuttamiseen, vaikka hän ei sitä enää näkisi, mutta Renvall kyllä.

Suomen "kruunamaton kuningas" on kuollut

Otsikkoteksti on aikalaisarvio Leo Mechelinin kuoleman johdosta. Hautajaiset ainakin tukevat lausumaa. Tosin sotaväki puuttui, eikä yhtään "kruunupäätä" osallistunut hautajaisiin. On hyvin käsitettävissä, että kansalaiset tunsivat Leo Mechelinissä menettäneensä toivon oikeudenmukaisemmasta ja paremmasta tulevaisuudesta sortokauden puristuksessa. Löytyisikö nuorempien poliitikkojen joukosta hänen vertaistaan oikeustaistelijaa? Kansalliseen suruun yhdistyi myös huoli tulevaisuudesta.

Jos Leo Mechelinin 60-vuotisjuhlinta oli saanut aikaan mittavan kansallistunteen purkauksen ja salatun protestin vallitsevia oloja vastaan, muodostui tästä surujuhlasta ennen näkemätön. Vielä kerran halusi sankka joukko ystäviä, tuttavien ja tuntemattomia kokoontua hänen ympärilleen yhteisenä päämääränään isänmaan asian edistäminen.

Leo Mechelinin hauta Hietaniemessä peittyi parametriseen seppelkumpuun, vaikka suurin osa kukkalaitteista sijoitettiin hauta-alueen sivustoille. Kukkalaitteita lienee ollut noin 600.

Helsingin kaupunkimuseon kuva-arkisto.

Leo Mechelinin ruumis lepäsi arkussaan kotona "Laki"-patsaan jalkojen juuressa. Koko tila oli kauniisti koristeltu lukuisin kukkalaittein. Kaikilla oli mahdollisuus tulla jättämään jäähyväiset vainajalle. Hautauspäivänä, 2. helmikuuta, arkku siirrettiin omaisten saattamana Nikolainkirkkoon ruumiinsiunausta varten. Mechelinin senaatin jäsenet kantoivat arkun kirkkoon. Tuona päivänä kouluista oli vapaata ja kauppaliikkeet sulki ovensa hautajaisten ajaksi, kuten myös pörssi. Ylioppilastalo oli ollut suruliputettuna koko viikon. Helsingin poliisi oli myös ryhtynyt erikoistoimenpiteisiin. Pelättiin järjestyshäiriöitä, eikä ilman välikohtauksia selvittykään. Kerrotaan, että Helsingin kaupungintalon salossa ehti hautajaispäivänä liehua kaupungin vaakunalla varustettu lippu puolitangossa klo 13 asti, ennen kuin poliisimestarin apulainen sai painostettua pormestarin vedäyttämään sen alas.

Kirkko oli ääriään myöten täynnä. Ruumiinsiunauksen aikana arkun ääressä olleet ylioppilasosakuntien liput tekivät kunniaa laskeutumalla lattiaan asti. Lukemattomat koti- ja ulkomaiset lähetystöt kävivät esittämässä viimeisen tervehdyksensä. Arkulle laskettiin useita seppeleitä joukossa myös venäläisiä, kuten kenraalikuvernööri N. Gerardinin. Suomen Laulu esitti Heikki Klemetin johdolla Bachin kantaatin "Jesu meine Freude".

Ylioppilaat muodostivat kunniakujan ruumissaaton matkalle Nikolainkirkolta Hietaniemeen. Kadun varsille oli ahtautunut tuhatmäärin kansalaisia saattamaan suoraselkäistä oikeustaistelijaansa. Viimeistä taivalta reunusti Helsingin perustuslaillisten soihtukuja, jota pitkin osakuntien kuraattorit kantoivat arkun hautaan. Helsingin torvisoittokunta soitti tilaisuutta varten sävellettyä surumarssia. Viimeisenä vainajalle sanansa osoittanut, professori Th. Rein luonnehti Leo Mechelinia Suomen suurimmaksi valtiomieheksi ja isänmaan ystäväksi. Haudalle kohosi miehen korkuinen seppelökumpu, vaikka suurin osa noin kuudestasadasta seppeleestä asetettiin hauta-alueen reunoille.

Lainaan vielä loppuosan Eino Leinon 26. tammikuuta 1914 kirjoittamasta runosta "Kansalaisseppel", jonka hän omisti Leo Mechelinin muistolle:

*"Kuulkaa! Se Suomen on soitto!
Tuomiopäivän on koitto!*

*Nousevat paatiset parmaat,
veisaavat vainajat harmaat
voittoa Väinölän rantain, urhoa
kilvellä kantain,*

*Päämiestä, min haudalla sorrettu kansa voi
vieläkin leimuta vapauttansa."*

Mitä jäi nykypolville?

Käsin kosketeltavaa Leo Mechelinia voimme löytää Helsingistä, kuten hänen muoto- kuvansa Helsingin kaupungin Jugend-salissa, pronssisen rintakuvan Säätytalon puis tikasta ja meluisan Mechelininkadun Töölöstä. "Piilossa" on hänen työhuoneensa kaikki esineistö, jotka on lahjoitettu Helsingin kaupunginmuseolle, sekä hänen julkaisemiaan vihkosia, artikkeleita ja

arkistiaan Kansallisarkistossa. Virallinen Suomi tuntuu kuitenkin vaienneen valtiomies Leo Mechelinin unholaan. Paljonko tiesit hänestä ennen tämän lukemista?

Lähteet:

Esitetty teksti perustuu kuudesta painetusta lähteestä kerättyihin tietoihin ja lainauksiin. Leo

Mechelin 1839 - 1914, Memoria 4, Helsingin kaupunginmuseo

Leo Mechelinin elämä, Th. Rein, Otava, 1915

Suomen historia, Eino Jutikkala - Kauko Pirinen, Weilin & Göös, 1966 Suomen historian

Pikkujättiläinen, WSOY, 2002

Suomi 75. Itsenäisen Suomen historia, osa 1, Weilin & Göös, 1991

Sata vuotta Hausjärveä kuvin ja sanoin, Lasse Toivola

Kuvalainat:

Museoviraston kuva-arkisto

Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto

Ritarihuoneen kuva-arkisto